

بازشناسی ابعاد بستر آفرین طرح رود کارون به مثابه برند مؤثر کلانشهر اهواز

مهیار سجادیان^{۱*}

محمدعلی فیروزی^۲

احمد پوراحمد^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۲۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۹/۲۳

چکیده:

امروزه بر اثر جهانی شدن اقتصاد و سیالیت سرمایه‌ها، رقابت‌پذیر نمودن کلانشهرها از جمله مهم‌ترین راهبردهای حیاتی محسوب می‌گردد. در این چارچوب، برند آفرینی مبتنی بر قابلیت‌های محیطی، از جمله بهره‌گیری بهینه از بنیاد جغرافیایی رودهای شهری، برای مثال شهرهای لندن و پاریس، از جمله راهکارهای بنیادی در جهت دستیابی به این مهم مطرح می‌باشد. اما مسئله این پژوهش آن است که کلانشهر اهواز نتوانسته است از رود کارون به مثابه برندی مؤثر در راستای جذب مشتریان، گردشگران، سرمایه‌گذاران، شرکت‌های جهانی و برای به دست آوردن بازارهای هدف - با توجه به قابلیت‌های آن - استفاده بهینه نماید؛ که منطقی‌تر جهت واکاوی موضوع می‌باید به ریشه‌ها توجه نمود. لذا پژوهش حاضر، در راستای دستیابی به این هدف با پیروی از رویکردی اکتشافی و با بهره‌گیری از روشی توصیفی - تحلیلی مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی به تحقیق پرداخت؛ که در انجام آن از روش کیفی نظریه داده بنیاد (گراند تئوری) و تحلیل محتوا بهره گرفته شده است. ابزار انجام پژوهش، نرم‌افزار MAXQDA می‌باشد. بر مبنای یافته‌های تحقیق که در تلفیق با ارائه پیشنهاداتی به صورتی توأم انجام یافت، شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر از شرایط مناسبی برخوردار نبوده و لذا در جهت دستیابی به رود کارون به مثابه برند مؤثر کلانشهر اهواز و مزایای مترتب بر آن، نیاز به راهبردهای چهارگانه‌ای شامل اقدامات لازم و فوری، اقدامات شهرسازی و معماری، اقدامات اجتماعی و فرهنگی و اقدامات مختص آبراه کارون می‌باشد.

واژگان کلیدی: برند شهری، رود کارون، نظریه داده بنیاد، اهواز

* mahyarsajadian@yahoo.com

۱. دانش آموخته دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.
۲. استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.
۳. استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

مقدمه

امروزه جهان به بازاری بزرگ تبدیل شده است. پیشرفت سریع جهانی شدن بدین معنا است که هر کشوری، هر شهر و هر منطقه‌ای باید برای گرفتن سهم خود از مشتریان، گردشگران، سرمایه‌گذاران، شرکت‌های جهانی و برای به دست آوردن بازارهای هدف با دیگران به رقابت بپردازد (انهالت، ۱۳۹۰: ۱۵). بنابراین، بهترین روش برای موفقیت رقابتی در بازار جهانی به وسیله برنامه‌ریزی، بهبود و ارتقای توانایی‌های رقابتی به دست می‌آید (امانپور و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۷).

از سوی دیگر، جهانی شدن در شهرها به خصوص در شهرهای بزرگ اتفاق می‌افتد (Vela, 2013: 469)؛ لذا، یکی از راه‌های جذب منابع بیشتر استفاده از ابزارها و روش‌های نوین بازاریابی شهری است که برند شهری به عنوان اصلی‌ترین و مهم‌ترین ابزار در این فرآیند است (لزگی و قدیر صیامی، ۱۳۹۶: ۱۵۲). در این راستا، در چارچوب برنامه‌ریزی مبتنی بر برند، هر شهری دارای قابلیت‌هایی است که از طریق شناسایی، برنامه‌ریزی و بازنمایی آن می‌تواند به متمایز ساختن خود از دیگران پرداخته و از این راه به پیروزی بر رقبایش امیدوار باشد (Hospers, 2003: 144).

یکی از عناصری که شهرهای مختلف از آن طریق به خلق برند مبادرت می‌ورزند، نمادهای شهری است که در نحوه شکل‌دهی تجارب سفر و درک عمیق‌تر و در کل، در تصویرسازی- مثبت یا منفی- از شهر تأثیر فراوانی دارند (Poria et al, 2001). در چنین فرآیندی، هر نمادی که به‌عنوان مظهر و هویت شهری تبدیل شود، دارای خصوصیت رقابت‌پذیری است و بر میزان جذب گردشگران، شهرت مهمان‌نوازی میزبان، جذب سرمایه‌گذاران خارجی و ایجاد رفاه برای شهروندان محلی جامعه میزبان، تأثیرگذار می‌باشد و باعث مزیت رقابتی شهر (پورزرنندی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱۷)، البته در صورت برنامه‌ریزی درست و ارائه تصویری مطلوب از نماد می‌گردد؛ چرا که در صورت عدم برنامه‌ریزی درست و ارائه تصویری نامطلوب از آن، این نماد به یک ضد ارزش محسوب شده؛ و در نهایت باعث ایجاد شهرت و تصویری نامطلوب از شهر خواهد شد.

در این راستا، یکی از عناصر نمادآفرین، رودخانه‌های شهری می‌باشند؛ که تجربیات شهرهایی چون لندن، پاریس و غیره- که از این مزیت برخوردارند- نشان‌دهنده آن است که این شهرها با فراهم آوردن ابعاد بستر آفرین در چارچوب یک برنامه‌ریزی برندآفرین مؤثر توانسته‌اند که از این بنیاد جغرافیایی خود به‌عنوان مزیت در جذب مشتریان، گردشگران، سرمایه‌گذاران، شرکت‌های جهانی و برای به دست آوردن بازارهای هدف با دیگران استفاده بهینه نمایند.

لذا در چنین فضایی است که شهرها در حال توجه مجدد به رودخانه‌های خود هستند. طی سی سال گذشته شهرهای کوچک و بزرگ زیادی به سوی رودخانه‌های خود برگشتند، صنایع را جابجا کرده و اراضی متروکه را به پارک و فضاهای مسکونی و تجاری بدل نمودند. در واقع، پس از استفاده

نامناسب از رودخانه و نادیده انگاشتن آن‌ها طی سال‌های متمادی، بشر به این فهم نایل گردیده که رودخانه دارای ارزش اقتصادی بوده و دارایی جامعه به حساب می‌آید. در حالی که این جنبش رنسانسی به شدت مثبت بوده اما خود رودخانه مدنظر قرار نمی‌گرفت، این امر اشتباهی سهوی بوده که توانایی را برای بهبود ارزش‌های اکولوژیک رودخانه نادیده می‌گرفت. اما هرگاه؛ همزمان که شهرها رودخانه‌های خود را اصلاح می‌کردند فرصتی نادر برای مرمت آسیب‌های گذشته، پیشگیری از آسیب‌های جدید و ایجاد جوامع پایدارتر به وجود آمده است. تقریباً در تمامی موارد این شهرها، فرصت بزرگی را برای تلاش‌های مستقیم در جهت باز زنده سازی رود داشته‌اند؛ تلاش‌هایی که کمک می‌کردند رودخانه‌ها و جوامع با لحاظ این مساله که سلامت هر کدام بر دیگری اثرگذار است، کنار هم قرار گیرند (تو و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳). لذا اکنون شهرهایی که از مزیت داشتن رودخانه برخوردار هستند (به ویژه شهرها در کشورهای پیشرفته)، به این نتیجه رسیده‌اند که رود شان بالقوه می‌تواند به‌عنوان نمادی برندآفرین مطرح شود. اما همچنین با توجه به تجربیات گذشته از ناکامی‌های شان به این جمع بندی رهنمون گشته‌اند که داشتن یک برنامه راهبردی مناسب در راستای دستیابی به یک رود با ویژگی‌های مثبت که برای شهرهایشان یک تصویر مثبت و شهرتی مثبت را به ارمغان آورد؛ از ضروریات است؛ و لذا، در اولین مراحل، نسبت به بازشناسی ابعاد بسترآفرین رود جاری در شهرشان و نیز شناسایی نقاط قوت و ضعف؛ و فرصت و تهدیداتی محوریت رودخانه به‌عنوان نماد برندآفرین شهر، اقدام نموده‌اند.

در کشور ایران نیز، اگرچه در زمره کشورهای خشک جهان محسوب می‌شود و در کمربند بیابانی زمین قرار گرفته است، ولی به دلیل وجود کوهستان‌های البرز و زاگرس و ارتفاعات فلات مرکزی ایران، از شبکه گسترده‌ای از رودخانه‌های بزرگ و کوچک برخوردار است هر چند به علت کمی بارش جریان دائمی آبدی پایه آن‌ها کم است. در میان رودخانه‌های ایران که غالباً از ارتفاعات البرز و زاگرس سرچشمه گرفته و به دریای خزر یا خلیج فارس منتهی می‌شوند، ۹ رودخانه بیش از ۳۰۰ کیلومتر طول دارند و از شهرهای بسیاری می‌گذرند. اما همچنان نقش آفرینی این منابع خدادادی در جذب گردشگران بین‌المللی و پاسخگویی به نیازهای داخلی گردشگران بسیار کم‌رنگ و ناچیز است. جز کرانه شهری رودخانه زاینده رود که برای تفرج‌های شهری بهسازی شده است (و البته اکنون به علت عدم مدیریت صحیح آب با چالش‌های اساسی مواجه شده است)، سایر رودخانه‌های ایران فاقد ساختار برنامه منسجم از نظر کالبدی و محتوایی در حوزه گردشگری هستند. عدم ساماندهی فعالیت‌های گردشگری و بارگزاری بیش از حد در کرانه رودخانه‌ها، بهره برداری بی رویه و مدیریت ناکارآمد بهره برداری از منابع آب و عدم کنترل آلاینده‌های منطقه و تخریب چشم‌اندازهای طبیعی کرانه‌های رودخانه‌های ایران سبب شده که لزوم ایجاد ساختاری مناسب برای فعالیت‌های گردشگری

نه تنها از منظر ایجاد منافع در صنعت گردشگری بلکه از جهت حفظ منابع آبی منطقه‌ای و کشوری اهمیتی دو چندان یابد (شجاعی و همکاران: ۱۳۹۷).

در این میان، رود کارون، به عنوان یکی از مهمترین رودخانه‌های کشور (سیف و نجمی، ۱۳۹۲: ۲۱۱)، پرآب ترین و طویل ترین رودخانه ایران به شمار می آید (جعفری، ۱۳۷۶: ۳۴۲) که بدون شک نقش عظیمی در شکل گیری تمدن و تاسیسات آبی (کریمیان، ۱۳۹۶: ۷۵) و در کل آنچه که از آن تعبیر به تمدن هیدرولیک می گردد، داشته است. این رود که از سرچشمه سارهای دامنه کوه های ونگ و زرد کوه واقع در دهستان شوراب در ۹۱ کیلومتری باختری شمالی شهرکرد سرچشمه می گیرد، دارای حوضه‌ای است که بخش های وسیعی از استان های چهارمحال و بختیاری، خوزستان، یاسوج، کهگیلویه و بویر احمد، اصفهان، لرستان و همدان را پوشش می دهد (خدابخش نژاد و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۳). رود کارون علاوه بر تامین آب آشامیدنی و کشاورزی شهرهای در مسیر خود، با توجه به سدهای کارون ۱، کارون ۳، کارون ۴، مسجد سلیمان در پائین دست و سدهای گتوند علیا و سدتنظیمی گتوند که هر یک (سه تای اول) بین ۱۰۰۰ تا ۲۰۰۰ مگاوات ساعت برق تولید می کنند، نقش بسیار موثری در تامین برق کشور دارد. همچنین رود کارون، با جاذبه های متعدد خود و سبقت تاریخی خود به عنوان ۱۱۷ امین میراث طبیعی ایران توسط سازمان میراث فرهنگی در ۲۰ بهمن ۱۳۸۹ در فهرست میراث طبیعی ایران قرار گرفته است. در ارتباط با کلانشهر اهواز نیز، علاوه بر این که هسته اولیه شهر اهواز در کنار رودخانه کارون شکل گرفته؛ بلکه این شهر و شهرنشینان آن نیز در طول تاریخ از جنبه های مختلف مورد تأثیر بوده و اهمیت آن به عینه مشاهده می گردد. اکنون نیز این رود منبع اصلی تأمین آب شرب، کشاورزی و صنایع این شهر بوده و همچنین با داشتن جاذبه دیداری طبیعی و عوارض انسان ساخت مبتنی بر آن چون پل ها در توسعه شهر اهمیت فراوان دارد. لذا با توجه به موارد برشمرده شده، رود کارون از اهمیت بسیار زیادی نه تنها در منطقه مورد مطالعه این پژوهش برخوردار بوده، بلکه اهمیت آن در کل کشور، واقعیتی است که قابل چشم پوشی نبوده؛ و بنابراین پرداختن به آن از جنبه های مختلف ضرورت دارد.

اما مسأله این پژوهش که فرآیند تحقیق حول آن انسجام یافته است، آن می باشد که کلانشهر اهواز مرکز استان خوزستان نتوانسته از بنیاد جغرافیایی خود یعنی رود کارون، که از میانه کلانشهر اهواز عبور می نماید، در راستای ایجاد یک برند -البته به صورت موثر و مثبت - به هدف جذب مشتریان، گردشگران، سرمایه گذاران، شرکت های جهانی و برای به دست آوردن بازارهای هدف - با توجه به قابلیت های آن - استفاده بهینه نماید؛ که منطقی جهت واکاوی موضوع می باید به ریشه ها توجه نمود. لذا در این راستا، به سبب اهمیت موضوع، پژوهش حاضر با تبعیت از نگاهی اکتشافی،

علی و سیستمی به هدف واکاوی ابعاد بسترآفرین طرح رود کارون به مثابه برند موثر کلانشهر اهواز، به گونه ای که باعث خلق تصویر و شهرت مثبت برای این کلانشهر گردد، به تحقیق پرداخت. لذا با چنین مسئله‌ای و هدفی، سوال‌های زیر طراحی گردید، تا در نهایت با پیروی از تحقیق اکتشافی، تحقیق حاضر انسجام یابد:

- شرایط زمینه‌ای و شرایط مداخله گر؛ که قادر به تبیین شرایط موجود بوده؛ و لذا می‌باید در برنامه‌ریزی رود کارون به مثابه برند موثر کلانشهر اهواز مورد نظر قرار گیرند، چه مواردی می‌باشند؟
- چه شرایط علی، طرح رود کارون به مثابه برند کلانشهر اهواز را توجیه می‌نماید؟
- چه پیامدهایی در اثر طرح رود کارون به مثابه برند کلانشهر اهواز مترتب است؟
- چه راهبردها و راهکارهایی به هدف طرح رود کارون به مثابه برند موثر کلانشهر اهواز، به گونه‌ای که باعث تصویرسازی و شهرت مثبت این کلانشهر گردد، لازم می‌باشد؟

مبانی نظری

بر طبق تعریف «انجمن بازاریابی آمریکا»، برند یک نام تجاری، یک نام، اصطلاح، علامت، نشان یا طرح یا ترکیبی از این‌ها می‌باشد که برای شناسایی کالاها یا خدمات فروشنده یا گروهی از فروشندگان و متمایز کردن این کالاها یا خدمات رقبا به کار می‌رود (رشیدی و رحمانی، ۱۳۹۲: ۶۸). «بیکر»، برند مکان را مجموعه‌ای از افکار، احساسات و انتظاراتی که مردم در مورد یک محل متصور هستند، تعریف می‌کند (Baker, 2007). برندسازی مکان، ایده یافتن یا خلق مواردی منحصر بفرد است که به واسطه آن یک مکان از مکان‌های دیگر متفاوت می‌شود و از این رهگذر امکان رقابت با سایر مکان‌ها را پیدا می‌کند (Ashworth, 2009: 2). برندسازی مکان، قصد گسترش شهرت خوب، برای یک مکان در خارج از آن و افزایش دل‌بستگی به مکان در میان ساکنان را دارد (Kavaratzis, 2004).

مفهوم برند شهری نیز ترکیبی از نمادها و ارزش‌های محلی، هویت تاریخی، فرهنگ شهری، ویژگی‌های اجتماعی و قومی، آثار و بناهای تاریخی، مناسبات ملی و بین‌المللی، جذابیت‌ها و امکانات منطقه‌ای و حتی اشخاص برجسته آن شهر است که به شهر در زمینه مشخص، شخصیت ویژه‌ای می‌بخشد (پرچکانی، ۱۳۹۵: ۴۲). برندسازی شهری تلاش برای طراحی، شکل دهی و یا تغییر تصاویر ذهنی مخاطبان است که با تمرکز بر جذابیت‌ها و پتانسیل‌های منحصر بفرد یک شهر، امکان ارزش آفرینی برای دارایی‌های مشهود و نامشهود شهرها را فراهم می‌سازد (روستا و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۱). سه مفهوم اصلی در رابطه با برند؛ از جمله برند شهری، هویت، تصویر و ارتباط هستند. این ویژگی‌ها، همان‌هایی هستند که برند شهر هنگام پرسیده شدن «چه چیزی به ذهن شما می‌رسد

هنگامی که به این شهر فکر می کنید؟» باید در ذهن پاسخ دهندگان تداعی نماید. فرآیند تشخیص و موافقت بر سر مجموعه ای مرتبط از ویژگی‌های برند شهری نیازمند حضور همه جانبه دست اندرکاران است، نه این که از بالا به آنها تحمیل گردد (دینی، ۱۳۹۱: ۵۵-۵۴).

هویت یک برند از سوی خود فرستنده تعریف می شود. هویت برند بدین معناست که صاحب برند می خواهد آن برند چگونه تجربه شود؛ تصویر برند به اینکه در واقعیت این برند چگونه تجربه می شود، مربوط است. همچنین ارتباط، پیام به وسیله مولفه‌های منتخبی از هویت به عنوان ویژگی‌های جذب کننده که باید به شنوندگان مورد نظر انتقال یابد، گسترش یافته است (سجادیان، ۱۴۰۰).

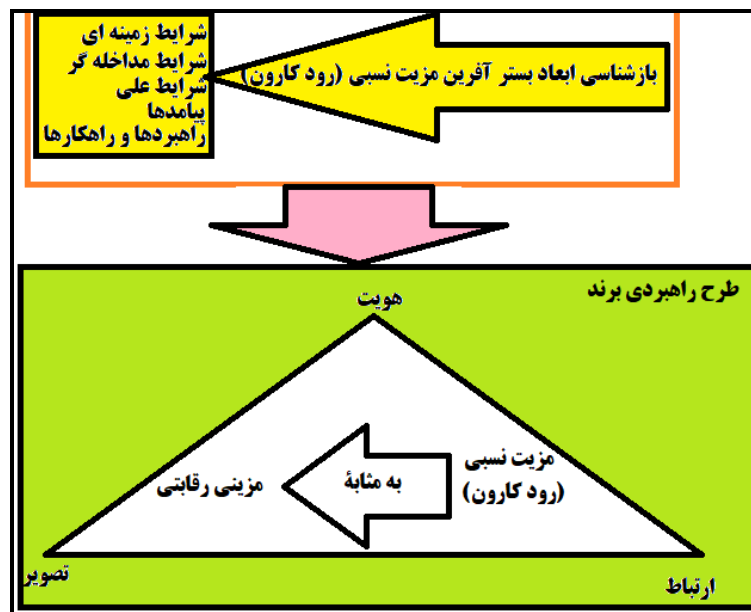

شکل ۱- سه مفهوم اساسی در ارتباط با برند شهری (استخراج و تدوین: نگارندگان)

با چنین چشم اندازی، در حقیقت برندآفرینی شهری، راهبردی برای افزودن مزیت رقابتی به وسیله فراهم نمودن تصویری مثبت، ارزش بالای اقتصادی، اهمیت فرهنگی و اعتبار و قدرت سیاسی و توسعه اقتصادی و اجتماعی و نفوذ شهرها است (سجادیان، ۱۴۰۰: ۲)؛ لذا، برند شهر به صورت روزافزونی به مثابه ابزاری راهبردی برای ایجاد مزیت رقابتی شهرها و دارایی مهم به هدف توسعه شهر و همچنین ابزاری اثربخش به منظور بازشناسی (تمایز) و بهبود جایگاه شهر درآمده است؛ و مدیریت شهری در بسیاری از کلانشهرها، سعی در برندآفرینی شهری با تأکید بر شناسایی و شناساندن ویژگی‌ها و بنیادهای جغرافیایی متمایز خود به عنوان مزیت‌های نسبی در قالب طرحی راهبردی و در چهارچوب آن، بهره‌گیری بهینه سه گانه هویت، تصویر و ارتباط دارند.

به عبارت دیگر، شهرهایی که از بنیادهای خاص جغرافیایی برخوردار هستند، سعی بر آن دارند، از این بنیادهای خاص جغرافیایی - که به عنوان مزیت نسبی مطرح می باشند- در چارچوب طرح راهبردی برندآفرینی شهری به گونه ای استفاده نمایند، که با در نظر گرفتن سیاست های خاص، به عنوان مزیتی رقابتی و ابزاری برنده در دستان مدیریت شهری باشند. البته لازمه دستیابی به این هدف، در ابتدا، بازشناسی ابعاد بسترآفرین این مزیت نسبی (بنیاد خاص جغرافیایی) در چهارچوب شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، شرایط علی، پیامدها و در نهایت ارائه راهبردها و راهکارها می باشد

(شکل شماره ۲).

شکل ۲- مدل مفهومی تحقیق با تأکید و تمرکز بر بازشناسی ابعاد بستر آفرین مزیت نسبی رود کارون

در این میان، به اعتقاد سازمان جهانی گردشگری، رودخانه‌ها مکان‌های جذابی هستند که هم جذابیت طبیعی را به نمایش می‌گذارند و هم برای گستره‌ای از فعالیت‌های انسانی از جمله گردشگری سودمند هستند. آن‌ها زیبایی، آرامش و ماجراجویی را در خود دارند، توجه بازدیدکنندگان را جلب می‌کنند و عنصر فضایی اصلی چشم‌انداز کشورها هستند. به دلیل زیبایی طبیعی‌شان و ارائه فرصت‌هایی برای ماهیگیری، قایق‌سواری و دیگر اشکال تفریحات و سرگرمی در شهرها اغلب مورد توجه اند (World Tourism Organization, 2016).

در سایه چنین نگرشی، گردشگری رودخانه، ترکیبی از فعالیت‌های گردشگری در رودخانه است. گردشگری در پیرامون رودخانه موضوعاتی چون اقامتی و پذیرایی، فضاهای تفریحی و سرگرمی را ۳ پیرامون و بر روی شامل می‌گردد و گردشگری روی رودخانه مواردی همچون کروز، قایق‌رانی و حمل و نقل آبی به‌عنوان فعالیت‌های اصلی شناخته می‌شوند. بنابراین، گردشگری رودخانه به کلیه فعالیت‌های انسانی گفته می‌شود که با محوریت رودخانه در محیط‌های شهری و طبیعی به بازدیدکنندگان عرضه می‌گردد (شجاعی و همکاران: ۱۳۹۷).

پیشینه پژوهش

به طور کلی، رودخانه‌های شهری همواره پدیده‌ای جذاب برای محققین بوده؛ و لذا در این چارچوب می‌توان به مقاله‌های هادیان و همکاران (۲۰۲۱) با عنوان «توسعه رودخانه به‌عنوان یک توسعه پایدار ژئوتوریسم با رویکرد ذینفعان مشارکتی»، تران و نگوین (۲۰۲۱) با عنوان «نیاز به ساخت یک سیستم اطلاعات گردشگری رودخانه برای دانشجویان شهر هوشی مین»، فولگادو-فرناندز و همکاران (۲۰۱۹) با عنوان «گردشگری آبی: یک راهبرد نوین برای مدیریت پایدار اکوسیستم‌های مبتنی بر آب و مناظر در اکسترمادورا (اسپانیا)»، نواریا و آتیکا (۲۰۱۸) با عنوان «راهبرد شکل‌گیری برندسازی شهر بنجارمین به عنوان شهر رودخانه ای تمیز و راحت (باراسیخ وان نیامان)»، شتاوی (۲۰۱۷) با عنوان «رودخانه نیل: گردشگری رودخانه، توسعه ساحلی و اکوسیستم‌های فرهنگی»، فاجرودین و لوبایس (۲۰۱۶) با عنوان «برنامه‌ریزی برای ناحیه کنار رود به‌عنوان مقصد گردشگری آبی به هدف بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی (مطالعه موردی: رود سیکامبینگ-باتون مدان اندونزی)»، نیگینترا و سوسوندا (۲۰۱۳) با عنوان «توسعه گردشگری رودخانه‌ای در بالای مکونگ؛ چالش‌ها و فرصت‌ها، نصارودین و بهار (۲۰۱۳) با عنوان «گردشگری رودخانه: یک قابلیت در رودخانه پراگانو، جلی کلاتان»، فانک (۲۰۱۰) با عنوان «مروری بر گردشگری رودخانه»، پرایدو و کوپر (۲۰۰۹) با عنوان «گردشگری رودخانه» و رایس و اوربن (۲۰۰۶) با عنوان «شهر رودخانه‌ای، آمریکا کجاست؟ اندازه‌گیری دل‌بستگی جامعه به رودخانه‌های می‌سی‌سی‌پی و میسوری در خارج از کشور اشاره نمود. در ایران نیز با چنین رویکردی که اغلب بر طراحی و ساماندهی حاشیه رودخانه‌ها تمرکز یافته است می‌توان به تحقیقاتی که در جدول زیر آمده است، اشاره نمود:

جدول ۱- پژوهش‌های داخل کشور که در ارتباط با گردشگری رودخانه‌های شهری انجام یافته است

(به غیر از منطقه مورد مطالعه)

ردیف	نام نویسندگان	سال انتشار	نام پژوهش
۱	رنجیر	۱۳۸۵	مدیریت موارث طبیعی و مخاطرات محیطی حوضه‌های رودخانه ای به منظور تقویت پتانسیل توریستی و اکوتوریستی (مطالعه موردی: رودخانه عباس آباد همدان)
۱	مولوی و طباطبائی ماسوله	۱۳۹۳	نقش پارک‌های خطی رودکناری شهری در توسعه گردشگری
۲	مثنوی و همکاران	۱۳۹۴	ارزیابی بصری منظر رود دره قشلاق به منظور توسعه گردشگری
۳	کشورپرست و پارسایی	۱۳۹۴	ساماندهی رودخانه‌های شهری با رویکرد توسعه پایدار محیطی (مطالعه موردی: شهر محمودآباد)
۴	شریفی	۱۳۹۵	راهنمای طراحی شهری رودکنارها با تاکید بر الگوی فراغتی استفاده کنندگان (نمونه موردی: رودکنار زاینده رود حد فاصل پل جوئی و سی و سه پل)

۵	زندیه و همکاران	۱۳۹۶	ساماندهی منظر رودخانه با رویکرد گردشگری پایدار (نمونه موردی: رودخانه بابلرود)
۶	شکور و همکاران	۱۳۹۶	تاثیر منظر رودکنارهای شهری در توسعه پایدار (نمونه موردی: رودخانه سلطان آباد شیراز)
۷	کرم زاده و همکاران	۱۳۹۶	فضاهای تفریحی در راستای جذب توریست و گردشگر (نمونه موردی: ساحل رودخانه شوشتر)
۷	شجاعی و همکاران	۱۳۹۷	تبیین چارچوب مفهومی فعالیت گردشگری در حاشیه رودخانه‌ها
۸	مطهریان و گلرخ	۱۳۹۷	اصول طراحی پهنه‌های رودکناری با رویکرد گردشگری خلاق؛ نمونه موردی رودخانه بشار در یاسوج
۹	جباری و عبدلی	۱۳۹۸	بهره برداری اقتصادی و گردشگری از رودخانه‌های استان کرمانشاه و تاثیر آن در ویژگی‌های زیبایی شناختی
۱۰	قربان پور و همکاران	۱۳۹۸	ارزیابی ابعاد زیست محیطی موثر بر تحقق گردشگری پایدار (مطالعه موردی: رودخانه زرچوب شهر رشت)

منبع: (استخراج و تدوین: نگارندگان)

در منطقه مورد مطالعه این تحقیق نیز از جمله پژوهش‌های گردشگری پیرامون رود کارون می‌توان به تحقیق سالمی و همکاران (۱۳۹۶) با عنوان «ارزیابی توان اکولوژیکی رودخانه کارون در محدوده شهر اهواز به منظور تعیین کاربری گردشگری به روش AHP» اشاره نمود که با ترکیبی از پرسشنامه و نیز همپوشانی لایه‌های ارتفاع، شیب، جهت، بافت خاک، تراکم پوشش گیاهی و زمین شناسی نسبت به پهنه بندی حاشیه رود کارون با توجه به تناسب با گردشگری اقدام نمودند. از تحقیقات دیگر می‌توان به مقاله عطار روشن (۱۳۹۳) با عنوان «پتانسیل های موثر اکولوژی رودخانه کارون در توسعه گردشگری پایدار شهر اهواز»، محمد نژاد و ملک حسینی (۱۳۹۹) با عنوان «امکان‌سنجی توانمندی های رودخانه کارون در ایجاد و گسترش مکان‌های گذران اوقات فراغت و ورزش های آبی در شهر اهواز»، مکوندحسینی و صناعی (۱۳۹۶) با عنوان «ایجاد پویایی در منظر رودکنار توسط پل های پیاده روی رودخانه ای (موردشناسی: رودخانه کارون در شهر اهواز) اشاره نمود.

اما در ارتباط با برند شهری و رودخانه‌های شهری جدا از پژوهش کریمی و زینل همدانی با عنوان «برندسازی منظر پایدار شهری؛ مطالعه موردی: محور زاینده رود شهر اصفهان»؛ به ویژه در ارتباط با منطقه مورد مطالعه این پژوهش خلا قابل توجهی در تحقیقات انجام یافته در کشور مشاهده می‌گردد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع مطالعات کیفی؛ و به لحاظ هدف از نوع کاربردی و از نظر روش توصیفی-

تحلیلی و از نظر جمع آوری داده‌ها مبتنی بر داده‌های حاصل از مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی می‌باشد که به لحاظ نوع روش تحقیق، اکتشافی است؛ که در چارچوب پارادایم هرمنیوتیک انجام یافته است.

جامعه آماری پژوهش، اسناد رسمی در ارتباط با رود کارون در محدوده مکانی کلانشهر اهواز است که یا به صورت مستقیم به این رود اختصاص یافته و یا قسمتی از آن به این بنیاد جغرافیایی پرداخته است. نمونه‌های انتخاب شده شامل: طرح آمایش سرزمین (۱۳۵۱)، آیین نامه تشکیل شورای حفاظت کیفی رودخانه کارون - مصوب ۱۳۸۱/۰۴/۱۶، مصوبه مهمترین اقدامات اولویت دار و محرک توسعه استان خوزستان هیات وزیران (مصوبه شماره ۶۴۱۰۶/ت ۲۸۸ ه. مورخ ۱۳۸۲/۱۲/۱۸)، طرح آمایش سرزمین (۱۳۸۳)، سند ملی استان خوزستان (۱۳۸۴)، طرح کالبدی منطقه جنوب غرب (طرح مصوب کالبدی خوزستان)، طرح ناحیه اهواز، طرح جامع گردشگری استان خوزستان، طرح توسعه آبراه کارون، طرح تثبیت حریم رودخانه کارون، طرح راهبردی توسعه و عمران (جامع) شهر اهواز (۱۳۹۱-۱۳۸۸) و برنامه پنج ساله دوم توسعه و عمران شهر اهواز (۱۳۹۷) می‌باشد که با روش نمونه گیری در دسترس و هدفمند انتخاب گردیده اند؛ ضمن این که از رساله‌های دکتری، پایان نامه های کارشناسی ارشد و نیز مقاله هایی که در زمینه محوری پژوهش انجام یافته است، به هدف تدقیق مدل استفاده گردید.

رویکرد انجام پژوهش، رویکردی کیفی مبتنی بر تحلیل محتوا با استفاده از روش گراندد تئوری^۱ (نظریه داده بنیاد) انتخاب نمود؛ که در انجام آن از نرم افزار MAXQDA یاری گرفت.

همان گونه که در فصل روش شناسی توضیح داده شد، نظریه داده بنیاد (گراندد تئوری)، یکی از راهبردهای پژوهش محسوب می شود که از طریق آن نظریه بر مبنای مفاهیم اصلی حاصل از داده‌ها شکل می‌گیرد. یعنی روند شکل گیری نظریه در این راهبرد حرکت از جزء به کل است. نتایجی که از روش نظریه داده بنیاد تولید می شوند، دارای ویژگی‌هایی به شرح زیر هستند:

- پژوهشگر را قادر به توضیح و تشریح موضوع مورد مطالعه می‌سازد و امکان پیشگویی در مورد رخدادهای ممکن در زمینه پژوهش را فراهم می‌آورد.
- در پیشرفت مبانی نظری موضوع مورد مطالعه مؤثر است و در آن مشارکت می‌کند.
- علاوه بر مبانی نظری در زمینه‌های عملی موضوع مورد مطالعه نیز کاربرد دارد.
- رویکرد تازه‌ای برای نگرش به موضوع مورد مطالعه فراهم آورده و پژوهشگر را به مرحله‌ای از شناخت نسبت به داده می‌رساند.
- پژوهش‌های آتی در زمینه مورد نظر را تسهیل می‌نماید.

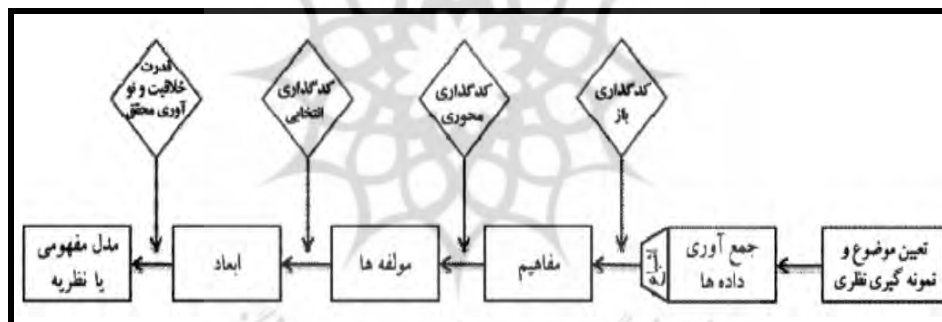
1. Grounded Theory

مراحل انجام روش نظریه زمینه‌ای (گراندد تئوری) شامل مراحل زیر است:

کدگذاری آزاد (باز): کدگذاری، روند تجزیه و تحلیل داده‌هاست. کدگذاری باز بخشی از فرایند تحلیل داده‌هاست که به خردکردن، مقایسه‌سازی، نام‌گذاری، مفهوم‌پردازی و مقوله‌بندی داده‌ها می‌پردازد. طی کدگذاری باز، داده‌ها به بخش‌های مجزا خرد شده و برای به‌دست آوردن مشابهت‌ها و تفاوت‌هایشان مورد بررسی قرار می‌گیرند. کدگذاری باز دربرگیرنده رویه‌های زیر است.

کدگذاری محوری: کدگذاری محوری مرحله دوم تجزیه و تحلیل در نظریه‌پردازی زمینه‌بنیان است. هدف این مرحله برقراری رابطه بین مقوله‌های تولید شده در مرحله کدگذاری باز است. این کدگذاری، به این دلیل محوری نامیده شده که کدگذاری حول محور یک مقوله تحقق می‌یابد. در این مرحله پژوهشگر یکی از مقولات را به‌عنوان مقوله محوری انتخاب کرده، آن را تحت عنوان پدیده محوری در مرکز فرآیند، مورد کاوش قرار داده و ارتباط سایر مقولات را با آن مشخص می‌کند.

کدگذاری انتخابی: پدیده مورد نظر، ایده و فکر محوری، حادثه، اتفاق یا واقعه‌ای است که جریان کنش‌ها و واکنش‌ها به سوی آن رهنمون می‌شوند تا آن را اداره، کنترل و یا به آن پاسخ دهند. پدیده محوری با این سؤال اصلی همراه است که داده‌ها به چه چیزی دلالت می‌کنند؟ مقوله محوری ایده (نگاره، تصور) یا پدیده‌ای است که اساس و محور فراگرد است. این مقوله همان عنوانی (نام یا برچسب مفهومی) است که برای چارچوب یا طرح به وجود آمده در نظر گرفته می‌شود. مقوله‌ای که به عنوان مقوله محوری انتخاب می‌شود باید به قدر کافی انتزاعی بوده و بتوان سایر مقولات اصلی را به آن ربط داد.

شکل ۳- روش تئوری زمینه‌ای (استخراج و تدوین از مفاهیم بنیادی گراندد تئوری: نگارندگان)

ارتباط سایر طبقه‌ها با طبقه محوری در پنج عنوان می‌تواند تحقق داشته باشد که عبارتند از شرایط علی، مقوله محوری، راهبردها و اقدامات، شرایط زمینه‌ای و پیامدها.

- شرایط علی
- شرایط زمینه‌ای
- شرایط مداخله‌گر
- استراتژی‌ها
- پیامدها

پس از انتخاب مقوله محوری، داده‌ها به‌طور انتخابی کدگذاری می‌شوند. به شکلی که مقوله محوری، کدگذاری را هدایت کند و دیگر نگران مفاهیمی که اهمیت کمی نسبت به متغیر مرکزی و زیرمجموعه‌های آن دارند، نخواهد بود. به بیانی دیگر، با چنین عملی، گستره پژوهش تا سطح یکی از چندین فرایند یا شرایط اجتماعی اصلی که در داده‌ها وجود دارند، فشرده‌تر می‌شود. ظهور متغیر محوری در مطالعه، به عنوان راهنمایی برای گردآوری و تحلیل داده‌های بیشتر بعدی نیز، عمل می‌کند، یعنی مقوله محوری سبب جهت‌دهی به نمونه برداری نظری می‌شود. مقوله‌ها عبارتند از:

مقوله‌های شرایط زمینه‌ای

شرایط زمینه‌ای، شرایطی است که راهبردها و اقدامات تحت آن، به اداره پدیده می‌پردازند.

مقوله‌های شرایط علی

شرایط علی مقوله‌هایی مربوط به شرایطی که بر مقوله محوری تأثیر می‌گذارند. شرایط علی رویدادهایی است که موقعیت‌ها، مباحث و مسائل مرتبط با پدیده را خلق و تا حدودی تشریح می‌کنند که چرا و چگونه افراد و گروه‌ها به این پدیده مبادرت می‌ورزند. در واقع، منظور از شرایط علی، رویدادها و اتفاقاتی است که بر این پدیده تأثیر گذاشته و منجر به بروز آن می‌شوند.

مقوله‌های پدیده محوری

مقوله محوری یک صورت ذهنی از پدیده‌ای که اساس فرآیند است. یک صورت ذهنی از پدیده‌ای است که اساس فرآیند پژوهش است.

مقوله‌های راهبردها و اقدامات

کنش‌ها یا برهم‌کنش‌های خاصی که از پدیده محوری منتج می‌شود. راهبردها و اقدامات، طرح‌ها و کنش‌هایی‌اند که به طراحی مدل کمک می‌نمایند.

مقوله‌های شرایط مداخله‌گر

شرایط مداخله‌گر، شرایط وسیع و عامی همچون فرهنگ، فضا و غیره است که به عنوان تسهیل‌گر یا محدودکننده راهبردها عمل می‌کند. این شرایط، اجرای راهبردها را تسهیل و تسریع کرده و به عنوان یک مانع، دچار تاخیر می‌نمایند.

مقوله‌های پیامدها

پیامدها شامل خروجی‌های تاثیرگذار مشهود و نامشهودی است که در اثر طراحی مدل برند مکان مبتنی بر حس تعلق به برند در جامعه ایجاد می‌گردد و خروجی‌های حاصل از استخدام راهبردها هستند.

محدوده مورد مطالعه

شهر اهواز به‌عنوان چهارمین شهر وسیع کشور، بعد از شهرهای تهران، مشهد و تبریز (بولتن کلانشهرها، معاونت برنامه‌ریزی شهرداری اهواز، ۱۳۹۷)، با مساحت محدوده قانونی ۱۹۴/۴ هکتار با احتساب رودخانه کارون، در محدوده خدماتی ۳۰۰ هکتار و در محدوده استحفاظی ۸۹۵ کیلومتر مربع می‌باشد (آمارنامه شهر اهواز، ۱۳۹۵:۱۲). در شکل ۲، تصویر ماهواره‌ای از کلانشهر اهواز مشاهده می‌گردد. شهر اهواز بر اساس آخرین مستندات و آخرین منطقه‌بندی شهرداری، دارای ۸ منطقه شهری، ۳۴ ناحیه و ۱۲۴ محله می‌باشد (معاونت برنامه‌ریزی شهرداری اهواز، ۱۳۹۶:۶). شهر اهواز به‌عنوان یکی از کلان شهرهای کشور دارای قابلیت‌های عمده‌ای در حوزه گردشگری شهری است. قابلیت‌های مختلف جغرافیایی، فرهنگی، طبیعی و جاذبه‌های تاریخی - مذهبی و غیره و همچنین آثار ارزشمند معنوی به جای مانده از هشت سال دفاع مقدس چهره خاصی به گردشگری شهری این شهر داده است (ملکی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۸۴-۱۸۳)؛ و می‌تواند در سطح منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی پذیرای گردشگران ایرانی و خارجی باشد (باقی زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۹).

شکل ۴- تصویر ماهواره ای از کلانشهر اهواز (تهیه کننده: نگارندگان)

رود کارون با عبور از میان شهر، آن را به دو بخش تقسیم می‌کند. از منظر آب های سطحی، رودخانه کارون که در شهر اهواز در حال جریان است، و جاذبه بسیار زیبایی را برای این شهر خلق کرده است؛ بر اساس منبع سال ۱۳۹۳ کریمی پرآب ترین و بزرگترین رودخانه ایران به طول ۹۵۰ کیلومتر محسوب می‌شود (کریمی، ۱۳۹۳: ۱۰۰). مساحت حوضه رود کارون بر اساس منبع سال ۱۳۹۷ حدود ۶۷۲۵۷ کیلومتر مربع است که مساحت ۶۸۷/۵۷ هکتار این رود در شهر اهواز است (مدانلو جویباری، ۱۳۹۷: ۱۰۰). این رودخانه از ارتفاعات زاگرس سرچشمه گرفته و در مسیر خود پس از دریافت جریانات پر آب فرعی در مخزن سد شهید عباسپور ذخیره و تنظیم می‌گردد. سپس وارد شهرستان شوشتر شده و پس از گذشتن از این شهر در ناحیه شمال شهرستان اهواز در محلی به نام «بند قیر» وارد این شهرستان می‌شود و پس از مشروب نمودن اراضی شمال به سوی اهواز جریان می‌یابد و از سمت جنوب شهر به سمت خرمشهر جاری می‌گردد (کریمی، ۱۳۹۳: ۱۰۰).

جدول ۲- مشخصات حوضه آبریز رودخانه کارون در شهر اهواز در سال آبی ۱۳۹۵

جمع جریان سالانه (m.cm)	حداکثر دبی لحظه ای (مترمکعب در ثانیه)	سطح حوضه آبریز (Km)	نام رودخانه	حوضه آبریز فرعی
۱۲۴۲۵	۱۲۶۵	۶۰۷۳۷	کارون-ایستگاه اهواز	کارون بزرگ

ماخذ: (شرکت آب و فاضلاب اهواز، ۱۳۹۶)

۷ گونه پرنده آبی، ۱۳ گونه پرنده کنار آبی و ۴۳ گونه پرنده خشکی زی در درون و حاشیه رودخانه کارون در محدوده شهر اهواز زندگی می‌کنند که در مجموع ۶۳ گونه را شامل می‌شود (جهانبخش

گنجه و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۳).

جدول ۳- معیارهای ارزیابی جایگاه حفاظتی رودخانه کارون

معیار	پارامترهای مورد سنجش	گونه‌های در خطر	گونه‌های در خطر جهانی	جمعیت کل	۱ درصد جمعیت نسل آور پرندگان	تنوع پرندگان	امتیاز کل
	امتیاز	۱	۱	۱	۱	۱	۵
معیار ماهیان	پارامترهای مورد سنجش	محل تخم ریزی ماهیان	تنوع ماهی	پرورشگاه	گونه اندمیک	در خطر تهدید	امتیاز کل
	امتیاز	۱	۵	۲	۰	۰	۸

ماخذ: (مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، ۱۳۹۱: ۱۶۴)

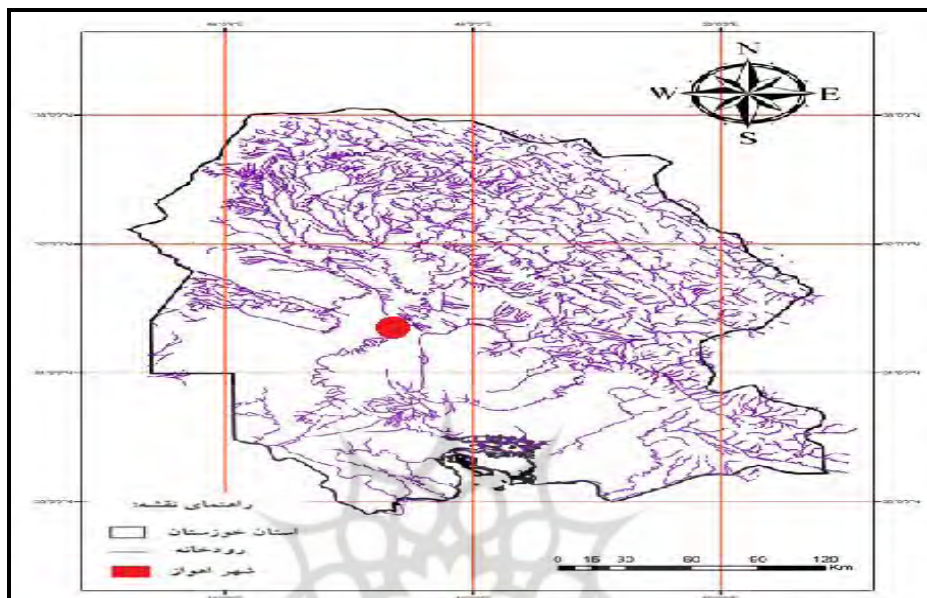
این رودخانه شهر اهواز را به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم می‌کند و به شکل یک لبه برای شهر عمل می‌نماید. در چند سال اخیر به دلیل شرایط خاص در استان، میزان آب رودخانه کاهش یافته که این مسأله باعث بروز ناهنجاری در کیفیت آب و کاهش دبی رودخانه شده است. در سال های کم آب که آبدهی رودخانه عمدتاً تحت تاثیر جریانات زیرزمینی و زه آب های ناشی از آبیاری اراضی کشاورزی بوده، میزان املاح محلول در آب افزایش یافته و علیرغم کاهش مواد معلق، پائین آمدن کیفیت آب رودخانه را در پی داشته است. علاوه بر کاهش میزان آب که باعث شرایط نامطلوب شیمیایی و کیفیت آب شده است، در حال حاضر یکی از مشکلات مهم شهر اهواز نامطلوبی، بدطعمی و بدبویی آب رودخانه است که در طرح آبرسانی شهر اهواز مشکلاتی ایجاد کرده است (کریمی، ۱۳۹۳: ۱۰۱-۱۰۰).

توضیح آن که، مصارف حوضه کارون- دز سهم بزرگی از مصارف استان را در بر می‌گیرد. مصرف این حوضه نزدیک به ۷ برابر حوضه کرخه و حدود ۵ برابر حوضه جراحی- زهره است. به عبارت دیگر، مصارف حوضه کارون- دز بیش از ۷۰ درصد کل مصارف استان است و این نشان می‌دهد که حجم جمعیت و فعالیت های کشاورزی و صنعتی اصلی استان در همین حوضه تمرکز یافته است. سهم نیازهای زیست محیطی این حوضه نیز بسیار بالاست و به بیش از ۵ میلیارد متر مکعب می‌رسد (مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، ۱۳۹۳: ۳۵، ۵).

جدول ۴ - مصارف آبی حوضه رود کارون

منابع مصرف زیر حوضه	کل منابع آب با احتمال ۸۰ درصد	مصارف فعلی آب در استان	مازاد یا کمبود آب در شرایط فعلی	مصارف و نیازهای آبی در استان در ۱۴۱۰	مازاد یا کمبود آب برای شرایط آبی
کارون بزرگ	۱۴۸۴۵	۱۸۶۱۷	-۳۷۷۲	۲۳۳۵۱	-۸۵۰۶

مأخذ: (مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، ۱۳۹۳:۳۶، ۵).

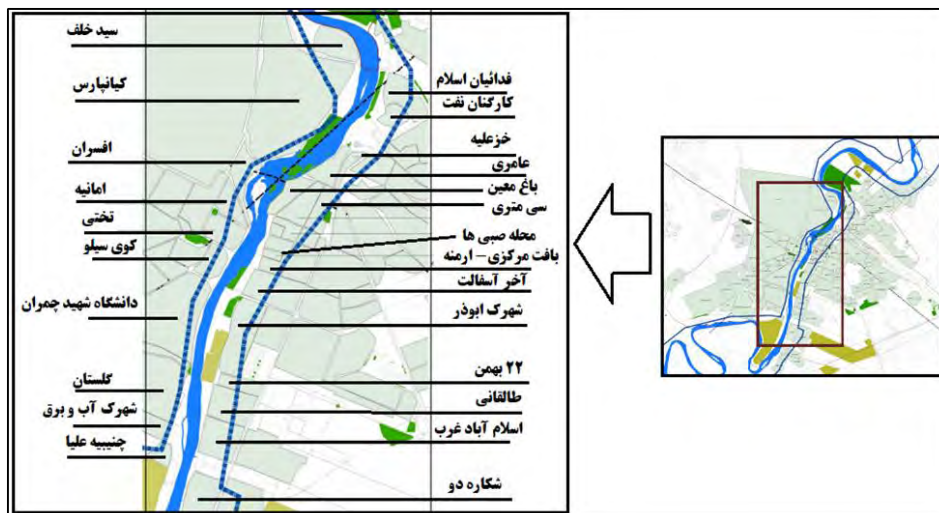

شکل ۵ - نقشه موقعیت شهر اهواز نسبت به رودخانه‌های استان خوزستان (تهیه کننده: نگارندگان)

سرمنشاء شکل‌گیری شهر اهواز از محلی در کنار رود کارون بوده است. هسته اولیه شهر در کنار رودخانه شکل گرفته و به تدریج نیز در شرق و غرب رودخانه گسترده شده است. بدین ترتیب اهواز شهری وابسته به رودخانه و در دوره‌های سیل خیزی نیز نقش آفرین بوده است. (شکل ۵)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۶- طرحی از مناطق مهم اطراف رود کارون در کلانشهر اهواز (شرکت مهندسی مشاور عرصه: ۱۳۹۰:۶۵)

بنابراین، نه تنها کارون در شکل‌گیری شهر و سازمان فضایی آن که در گذر زمان با به‌وجود آمدن و ترکیب عناصر جدید سازمان فضایی توسعه یافته و چهره‌ای متفاوت به خود، تاثیر بسیار داشته، بلکه عوامل مختلف از جمله ساختار شبکه بندی شهر، نظام فعالیت‌ها و... را نیز تحت الشعاع خود قرار داده است. اگر چه رودخانه‌ی کارون در ۲۰ بهمن سال ۱۳۸۹ توسط سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری به عنوان صد و هفدهمین اثر در میراث طبیعی ایران ثبت گردید اما تنها نقش گردشگری یکی از نقش‌های این رودخانه طی گذر تاریخی آن است. رودخانه کارون طی گذشت قرون نقش‌های گوناگونی را بعنوان کریدوری اثر گذار برای شهر داشته است. به این جهت در طرح‌های مختلف به رودخانه کارون اغلب در سطح نوشتار و غالباً محدود و ناقص در اجرا به این کریدور توجه شده است.

نمونه این طرح‌ها طرح آمایش سرزمین (۱۳۵۱)، مصوبه مهم‌ترین اقدامات اولویت دار و محرک توسعه استان خوزستان هیات وزیران (مصوبه شماره ۶۴۱۰۶/ت ۲۸۸ ه. مورخ ۱۳۸۲/۱۲/۱۸)، طرح آمایش سرزمین (۱۳۸۳)، طرح ناحیه اهواز، طرح جامع گردشگری استان خوزستان و ..... می‌باشد. شاهد عدم موفقیت اغلب طرح‌های نیم قرن اخیر در این مورد، وضعیت موجود کارون است. بعد از گذشت حدود نیم قرن از طرح‌های ساماندهی بهداشتی ورود فاضلاب و پساب‌های صنعتی و بیمارستانی به داخل رودخانه که در دهه ۵۰ ارایه گردید، هم اکنون این رود با حجم بسیار شدیدی از فاضلاب ورودی رو در رو بوده؛ و همچنان این معضل، بیش از پیش ادامه دارد. از جمله سایر معضلات این رود، عملکردهای ناسازگار در کنار رودخانه، آشفته‌گی نوار ساحلی، آلودگی شدید آب،

نقص لایروبی؛ و .... است؛ که همگی حکایت از عدم موفقیت طرح های مربوطه دارند. همچنین در سال های اخیر با اعمال کلان طرح های سدسازی و طرح های انتقال آب، رودخانه کارون با کاهش آب و شدت یافتن معضلاتی که نام برده شد بیشتر از پیش مواجه گشته است.

یافته های پژوهش و بحث

همان گونه که در بخش روش پژوهش عنوان شد: تحقیق از راهبرد پژوهشی نظریه داده بنیاد استفاده نموده است. لذا در این راستا، با بهره گیری از نرم افزار MAXQDA داده های پژوهش کدگذاری گردید، که در ابتدا، ۲۴۰ مفهوم از اسناد مورد مطالعه در چارچوب کدگذاری باز استخراج گردید که در ۱۵ مقوله انسجام یافت.

لازم به توضیح است که کدبندی باز در ۲ مرحله کدبندی اولیه و کدبندی ثانویه صورت می گیرد. کدبندی اولیه می تواند با کدگذاری سطر به سطر، عبارت به عبارت یا پاراگراف به پاراگراف داده ها انجام شود. به هر کدام از آنها یک مفهوم یا کد الصاق می شود. در کدگذاری ثانویه با مقایسه مفاهیم، موارد مشابه و مشترک در قالب مقوله ای واحد قرار می گیرند؛ بنابراین، انبوه داده ها (کدها- مفاهیم) به تعداد مشخصی و محدودی از مقوله های عمده کاهش می یابد. سپس این مقوله ها در کنار یکدیگر قرار گرفته و به هم ارتباط می یابند.

جدول ۵- کدگذاری باز داده های پژوهش

برندآفرینی رود کارون			
شناسه	مفاهیم	شناسه	مفاهیم
R1	هویت منحصر بفرد و بیادماندنی رودخانه کارون	R4	کشش بازدید از کارون
R1	تصویر رودخانه کارون	R5	بهره گیری بهینه از شبکه های اجتماعی
R3	شهرت رودخانه کارون	R6	کارون به منزله سمبل شهر
اهمیت رود کارون			
R7	شکل گیری شهر	R13	رقابت با راه های ارتباطی
R8	سازمان فضایی	R14	فرصت استراتژیک
R9	تأکید بیشتر بر رودخانه	R15	پتانسیل طبیعی کارون در سطح ملی
R10	مسائل اساسی استان	R16	ارتباط بسیار تنگاتنگ و مستقیم بین توسعه کارون و توسعه شهر
R11	اهمیت تاریخی رود کارون	R17	ستون فقرات شهر
R12	رقابت با راه آهن		
برندآفرینی شهری			
شناسه	مفاهیم	شناسه	مفاهیم
R18	هویت منحصر بفرد و بیادماندنی کلانشهر	R21	کشش بازدید از کلانشهر اهواز نسبت به

سایر کلاتشهرهای رودکناری		اهواز نسبت به سایر کلاتشهرهای رودکناری	
بهره‌گیری بهینه از شبکه‌های اجتماعی	R22	تصویر کلاتشهر اهواز نسبت به سایر کلاتشهرهای رودکناری	R19
نماد آفرینی شهری	R23	شهرت کلاتشهر اهواز نسبت به سایر کلاتشهرهای رودکناری	R20
آلودگی (آلاینده‌های) رود کارون			
مفاهیم	شناسه	مفاهیم	شناسه
عوامل طبیعی آلودگی	R31	صنعتی شدن	R24
عوامل انسانی آلودگی	R32	صنایع بزرگ مقیاس نفتی	R25
فاضلاب بیمارستانی	R33	فاضلاب شهری	R26
پساب صنعتی	R34	آلودگی آب کارون	R27
آلودگی خانگی	R35	فاضلاب انسانی	R28
آلودگی رودخانه کارون	R36	فاضلاب صنعتی	R29
		پساب کشاورزی	R30
ظرفیت نهادی			
مفاهیم	شناسه	مفاهیم	شناسه
تشکیلات آبراه کارون	R50	هیات وزیران	R37
منابع اعتباری طرح	R51	وزارت نیرو	R38
منبع مداوم هزینه	R52	مدیریت خردمندان سرزمین	R39
سیاست گذاری	R53	بینش توسعه پایدار	R40
خدمات شهری	R54	تداخل عملکردها	R41
جمع آوری و دفع آب های سطحی	R55	شهرداری	R42
مدیریت یکپارچه رودخانه و حریم	R56	استفاده کارآمد از رود کارون در عین حفاظت	R43
دانشگاه شهید چمران اهواز	R57	سازمان بنادر و کشتیرانی	R44
بهره برداری اصولی از آب کارون	R58	نگاه راهبردی	R45
مهندسی رودخانه	R59	تامین بودجه	R46
تعارض توسعه شهر اهواز همراه با حفاظت رودخانه کارون	R60	ذینفعان و بهره برداران	R47
طرح راهبردی توسعه آبراه کارون	R61	مشارکت	R48
		نظام مدیریت آبراه کارون	R49
آبراه کارون			
مفاهیم	شناسه	مفاهیم	شناسه
میزان دبی در فصول مختلف سال	R69	آبراه	R62
نظام ترابری رودخانه کارون	R70	تردد در کارون	R63
انواع بهره‌برداری	R71	عمق کارون	R64
بندر چند منظوره کوت عبدالله	R72	احیاء ترابری در کارون	R65
نقش پذیری و تعیین عملکرد جدید بندری و ارتباطی در مقیاس کلان	R73	حمل و نقل بار در کارون	R66
ارتقاء جایگاه شهر در سطح منطقه، ملی و	R74	حمل و نقل مسافر در کارون	R67

حتی بین‌المللی			
ارتباط با آب‌های آزاد	R75	ارتباط سبز برون‌کشوری	R68
گردشگری			
مفاهیم	شناسه	مفاهیم	شناسه
اتوبوس آبی	R87	کشتی‌های کوچک مسافری	R76
مراکز اقامتی و تفریحی	R88	سواحل با مناظر زیبا و بدیع	R77
جذابیت محیطی	R89	گردشگری شهری	R78
محور طبیعی و جاذب	R90	پارک ساحلی	R79
اسکله‌های تفریحی	R91	مجموع‌های تفریحی کنار ساحل	R80
عنصر جذب‌کننده گردشگر	R92	قایق سواری تفریحی	R81
شهر تفریحات	R93	ورزش‌های آبی	R82
شهر شب	R94	قایقرانی	R83
محور گردشگری	R95	ورزش کابک	R84
باغ موزه دفاع مقدس	R96	ماهگیری	R85
تعریف اصول استفاده تفریحی - گردشگری	R97	توره‌های گردشگری آبی	R86
زیرساخت شهری			
مفاهیم	شناسه	مفاهیم	شناسه
امکانات سفر هوایی	R102	طولانی‌ترین جاده و پارک ساحلی خوزستان	R98
زیرساخت شهری	R103	مرکزیت شهر اهواز در خوزستان	R99
تجهیز سواحل کارون	R104	امکانات سفر جاده‌ای	R100
		امکانات سفر ریلی	R101
عوامل طبیعی و محیط زیست کارون			
مفاهیم	شناسه	مفاهیم	شناسه
کم آبی	R109	زیستگاه حیات وحش	R105
خشک شدن رودخانه	R110	پرندگان مهاجر	R106
ته نشین شدن رسوبات در رودخانه	R111	پستانداران	R107
تنوع زیستی	R112	خشکسالی	R108
سیل خیری کارون			
مفاهیم	شناسه	مفاهیم	شناسه
خطر سیل خیزی	R115	تغییرات فصلی آب رودخانه	R113
		تجاوز به حریم رودخانه	R114
کیفیت محیط شهری			
مفاهیم	شناسه	مفاهیم	شناسه
مشکلات فرهنگی و قومی	R127	اقلیم	R116
کثیفی شهر	R128	جرایم شهری	R117
خونگرمی	R129	امنیت ذهنی	R118
موسیقی جنوبی	R130	امنیت عینی	R119
فضاهای سبز شهری	R131	حرارت شدید	R120
فضاهای باز عمومی شهر	R132	ریزگرد	R121
بهبود کیفیت محیط	R133	محرومیت شهری	R122

R123	بوی بد شهر	R134	سرزندگی در فضای شهری
R124	آشفتگی شهری	R135	کیفیت لبه (جداره) شهر
R125	ترافیک	R136	غذاهای جنوبی
R126	عدم زیرساخت مناسب شهری		
جنگ تحمیلی			
شناسه	مفاهیم	شناسه	مفاهیم
R137	جنگ	R139	راهیان نور
R138	جنگ و خرابی		
اقدامات فوری و لازم			
شناسه	مفاهیم	شناسه	مفاهیم
R140	لایروبی رودخانه	R160	تثبیت دیواره
R141	تثبیت سواحل رودخانه	R161	تثبیت حریم رودخانه
R142	آمایش سرزمین	R162	پاکسازی رودخانه
R143	ارتقاء شاخص زیست محیطی رودخانه	R163	ایمن سازی بستر و حریم
R144	پایش دائمی از رودخانه	R164	پایداری تامین آب رودخانه
R145	حفاظت خاکهای حاصلخیز	R165	حساسیت به دبی رودخانه
R146	حفاظت بستر رودخانه	R166	تثبیت دبی رودخانه
R147	حفاظت حریم رودخانه	R167	برقراری تعادل فضایی
R148	استفاده بهینه از آب رودخانه	R168	کاهش محرومیت جوامع محلی
R149	توجه به ظرفیت اکولوژیک رودخانه	R169	پایداری محیط طبیعی رودخانه
R150	حفظ تنوع حیات	R170	تعیین نقش رودخانه
R151	تقویت پوشش گیاهی اطراف رودخانه	R171	تقویت نقش رودخانه
R152	احداث تصفیه خانه	R172	ارتباط منطقه ای
R153	فاضلاب کشی	R173	تثبیت جایگاه کارون به عنوان یک اندام طبیعی
R154	پاکسازی عملکردهای ناسازگار از کنار رودخانه	R174	بررسی به لحاظ فنی و اقتصادی حول رود کارون
R155	طرح ساماندهی نوار ساحلی	R175	قیمت گذاری زیست محیطی
R156	ساماندهی رودخانه	R176	تعریف اهمیت شبکه آبی شهر
R157	ارتقاء اراضی پیرامون	R177	زراعت فراگیر و بلافصل
R158	برنامه های آمایش سرزمین	R178	تاثیرپذیری از سازمان و نظم فضایی منطقه
R159	تثبیت بستر رودخانه		
اقدامات شهرسازی و معماری			
شناسه	مفاهیم	شناسه	مفاهیم
R179	کاربری های انتفاعی و جاذب	R207	مقیاس انسانی
R180	پیوند عرصه های عمومی شهر به یکدیگر و با رود کارون	R208	ایجاد محرک های توسعه در نقاط کلیدی نوار ساحلی
R181	اولویت با عابر پیاده	R209	مجهر کردن ساحل
R182	صرف زمان بیشتر عابرین پیاده در کناره رود کارون	R210	جهت توسعه شهری

R183	بازار و کناره رود کارون	R211	بازارچه سنتی
R184	نظم بصری	R212	پیوند نظام حمل و نقل شهر با رودخانه
R185	محورهای ارتباطی	R213	ارتباط سبز درون شهری
R186	زمین های بایر	R214	پسکرانه رود کارون
R187	ارتفاع رودخانه نسبت به محیط پیرامونی	R215	ایجاد کلیتی کالبدی و کارکردی در پیوند با رودخانه
R188	امان دید رودخانه به شهر	R216	خوانایی
R189	استفاده بهینه از فضاها را رها شده	R217	هویت بخشی
R190	تقویت محورهای دارای دید متوالی به موازات رودخانه	R218	پیوند دهی و انسجام بخشی
R191	توسعه یکپارچه مناطق ساحلی کارون	R219	پیوند بین عناصر و محورهای عملکرد و فعالیت های پیرامون رودخانه کارون
R192	یکپارچه سازی کیفیت های بصری	R220	اصلاح ساختار بافت پیرامونی
R193	مبلمان شهری	R221	پیوند شبکه های سبز شهری با رودخانه
R194	هنرهای همگانی	R222	پارک خطی
R195	نورپردازی	R223	پیوند حوزه های فعالیت شهر با اندام رودخانه
R196	محوطه آرایی نرم	R224	ساختاردهی به نظم ساختمانی و ارتفاعی پیرامون رودخانه
R197	کف سازی خاص مسیر ساحلی	R225	نماسازی ساختمان های رو به رودخانه
R198	مسیر دوچرخه	R226	جابجایی عملکردهای آلاینده از کنار رودخانه
R199	مسیر پیاده محور	R227	ایجاد آسایش اقلیمی
R200	پل عابر پیاده	R228	استفاده از اراضی
R201	بدنه سازی و لبه شهری	R229	پل
R202	پیوستگی	R230	پیوند مابین حوزه غربی و شرقی دو سوی رودخانه
R203	توالی فضاها باز	R231	کانال کشی
R204	کاربری های متنوع	R232	حفاظت از نقش تاریخی رودخانه
R205	دیدورها و کریدورها		
R206	دسترسی مناسب		
اقدامات فرهنگی و اجتماعی			
شناسه	مفاهیم	شناسه	مفاهیم
R233	تشخص بخشی به رودخانه کارون	R237	افزایش نظارت اجتماعی
R234	کناره کارون به عنوان لبه ای ارزشمند	R238	قوم عرب
R235	کارون به عنوان جزء اصلی نظام عرصه عمومی نزد شهروندان	R239	تغییر نگرش نسبت به رودخانه از مانع توسعه شهری به فرصت زیست محیطی، طبیعی و تفریحی شهری
R236	تبلیغات	R240	ایجاد تعلق خاطر
R206	خدمات فرهنگی در کناره کارون		

سپس در کدگذاری محوری، محقق، یک مقوله کدگذاری باز را انتخاب کرده و آن را در مرکز

فرآیندی که در حال بررسی آن است قرار می دهد و بعد، دیگر مقوله ها را به آن ربط می دهد. این مقوله های دیگر عبارتند از:

- ۱) شرایط علی: مقوله هایی که مربوط به شرایط ایجاد مقوله محوری می شوند.
- ۲) شرایط زمینه ای: شرایط خاصی که بر راهبردها و راهکارها اثر می گذارند.
- ۳) شرایط مداخله گر: شرایط زمینه ای عمومی که بر راهبردها تاثیر می گذارند.

حال در پاسخ به سؤال هایی که پژوهش در حول پاسخ به آن ها انسجام یافته است، پرداخته می شود:

▪ شرایط زمینه ای و شرایط مداخله گر؛ که قادر به تبیین شرایط موجود بوده؛ و لذا می باید در برنامه ریزی رود کارون به مثابه برند مؤثر کلانشهر اهواز مورد نظر قرار گیرند، چه مواردی می باشند؟

در پاسخ به این سوال باید گفت: همان گونه که عنوان شد، در روش گراند تئوری، شرایط مداخله گر، شرایط زمینه ای عمومی هستند که بر راهبردها و راهکارها تاثیر می گذارند. بر مبنای یافته های تحقیق (شکل شماره ۷)، کیفیت محیط شهری، گردشگری شهری و جنگ تحمیلی؛ متغیرهای عمومی هستند، که از جمله بر رود کارون به مثابه برند کلانشهر اهواز و ارائه راهبردها و راهکارهای آن مؤثر می باشند. در این راستا، از سوی دیگر، کیفیت محیط شهری کلانشهر اهواز مناسب نمی باشد و همچنین تفاوت معنی داری مابین مناطق وجود دارد؛ که این موضوع از نظرگاه های مختلف و در پژوهش های متفاوت از جمله تحقیقات پوراحمد و همکاران (۱۳۹۵)، فیروزی و همکاران (۱۴۰۰)، سجادیان (۱۴۰۰)، سجادیان و سعیدی (۱۳۹۹)، شنبه پور و همکاران (۱۳۹۸)، امانپور و داری پور (۱۳۹۶)، فیروزی و همکاران (۱۳۹۶)، حسینی و همکاران (۱۳۹۶)، سجادیان و همکاران (۱۳۹۵)، ساسان پور و همکاران (۱۳۹۶)، محمدی ده چشمه و همکاران (۱۳۹۶)، کنارکوهی و صابری (۱۳۹۶)، ماجدی و لطفی (۱۳۸۶)، موحد و تقی زاده (۱۳۸۸)، محمدی ده چشمه و همکاران (۱۳۹۶)، رهنما و همکاران (۱۳۹۸)، آروین و همکاران (۱۳۹۷) و پوراحمد و همکاران (۱۳۹۹) مورد واکاوی و تاکید قرار گرفته است.

متغیر مداخله گر دیگر، عامل گردشگری شهری و به ویژه امکانات گردشگری است. این عامل نیز بنا به داده های پژوهش مطلوب ارزیابی نگردید. لذا این متغیر مداخله گر نیز از دیدگاه پژوهش، منطقاً در راستای تبدیل رود کارون به مثابه برند کلانشهر اهواز مطلوب ارزیابی نمی گردد. موضوعی که در تحقیقات محمدی ده چشمه و همکاران (۱۳۹۷) و محمدنژاد و ملک حسینی (۱۳۹۹) و پرویزیان و احمدی (۱۳۹۸) مورد تاکید قرار گرفته است.

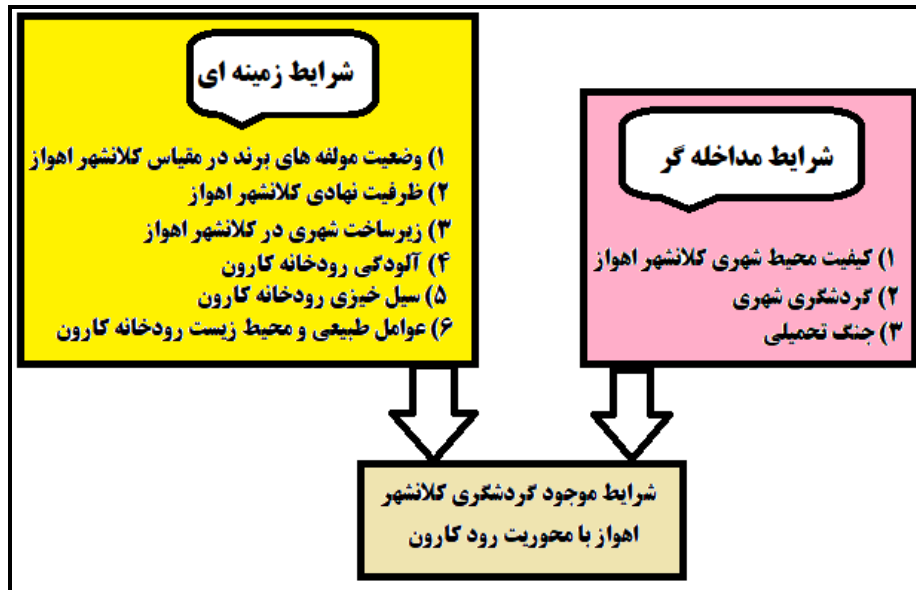
جنگ تحمیلی نیز به عنوان متغیر مداخله گر دیگر، محسوب می گردد. از دیدگاه این رساله،

عامل جنگ تحمیلی متغیری دو وجهی محسوب می گردد. از یک سو، جنگ، ماهیتا منفی تلقی می شود؛ و از سوی دیگر، در این چهارچوب، گردشگری جنگ توسعه یافته است؛ که موجب جذب گردشگر و سرمایه گذاری و دیده شدن بیشتر رود کارون می گردد. البته با توجه به نتایج تحقیق فیروزی و گودرزی (۱۳۹۵)، مشکلاتی همچون: تعدد مراکز تصمیم گیری، ضعف امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری، ضعف بازاریابی و ضعف فرهنگ پذیرش گردشگر در استان خوزستان و توسعه نیافتگی صنعت گردشگری جنگ در این استان باعث شده است که این نوع گردشگری با موانعی جدی مواجه باشد. همچنین رجبی و پازرلو (۱۳۹۳)، مانع اصلی این نوع از گردشگری را فقدان آگاهی مردم و فقدان برنامه ریزی معرفی نموده اند. نداشتن موزه جامع و کامل جنگ، نداشتن یادمان های مناسب، عدم تصویرسازی مناسب و منطقی از گفته ها و خاطره های رزمندگان دفاع مقدس، توجه به مسائل ظاهری در اعزام کاروان های راهیان نور، دست نیافتنی کردن رزمندگان با تعبیرهای نادرست، عدم معرفی اهداف و آرمان های شهدا و رزمندگان، رهاکردن مناطق و استان هایی که درگیر جنگ بودند فقط به خاطر حفظ ظاهری مناطق جنگی و دولتی کردن اعزام ها به مناطق عملیاتی جنوب کشور، از جمله مشکلات دیگری است که پژوهشگران نامبرده معرفی نموده اند.

در این راستا، پژوهش، در چهارچوب یافته های خود، از منظر بردآفرینی رود کارون، پیشنهادهای زیر را در ارتباط با متغیرهای مداخله گر ارائه می دهد:

- ۱) ارتقاء کیفیت زندگی در کلانشهر اهواز و کاهش فاصله مابین مناطق این کلانشهر
- ۲) افزایش امکانات گردشگری کلانشهر اهواز
- ۳) بازآفرینی چهره کلانشهر اهواز از شهری جنگ زده به شهری سامان یافته
- ۴) تبیین نسبت گردشگری جنگ و رود کارون

شکل ۷- شرایط مداخله گر و زمینه‌ای مؤثر بر شرایط موجود گردشگری اهواز با محوریت رود کارون (منبع: نگارندگان)

شرایط زمینه‌ای نیز، شرایط خاصی است که بر راهبردها و راهکارها اثر می‌گذارد؛ که بر اساس یافته‌های تحقیق، این شرایط وضعیت مؤلفه‌های برند در مقیاس کلانشهر اهواز، ظرفیت نهادی کلانشهر اهواز، زیرساخت شهری در کلانشهر اهواز، آلودگی رودخانه کارون، سیل خیزی رودخانه کارون و عوامل طبیعی و محیط زیست کارون تشخیص داده شد (شکل شماره ۷).

بر مبنای یافته‌های تحقیق، از جمله مهمترین شرایط زمینه‌ای، عوامل طبیعی و محیط زیست کارون و آلودگی‌های این رودخانه می‌باشد. بر مبنای یافته‌های تحقیق نیز، مشخص گردید که وضعیت زیست محیطی این رودخانه نامطلوب بوده؛ و لذا عوامل طبیعی و محیط زیست آن نیز، با توجه به پائین آمدن توان پذیرش آلودگی به سبب آلودگی بیش از پیش و پائین آمدن دبی ورودی آن، در مرز بحران است؛ این در حالی است که این رودخانه کم آب کنونی در فصول گرم سال به یکباره در مقاطعی موجب سیل گسترده می‌شود. این شرایط در پژوهش‌های مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران (۱۳۹۱)، عباسی (۱۴۰۰)، کرمانی و همکاران (۱۳۹۳)، انصاری و همکاران (۱۳۸۵)، کلاه کج و همکاران (۱۳۹۶)، صالحی و همکاران (۱۳۹۴)، مددی نیا و همکاران (۱۳۹۳)، تیشه زن و گلابی (۱۳۹۴)، مالکی و همکاران (۱۳۹۵)، مقیمی نژاد و همکاران (۱۳۹۶)، کریمی جشنی و سالاری درگی (۱۳۹۳)، راست منش و همکاران (۱۳۹۴)، باروتکوب و جعفرزاده

حقیقی (۱۳۸۷)، عبداللهی و باجلان (۱۳۹۵)، کیانی هرچگانی و همکاران (۱۳۹۵)، جدیدیان و همکاران (۱۳۹۲)، بامفرد و همکاران (۱۳۹۲)، شکوهی فر و ایزد پناه (۱۳۹۲)، رجبی فرجاد و شایگان (۱۳۹۸)، امیری نژاد و همکاران (۱۳۹۲) نیز مورد واکاوی و تاکید قرار گرفته است؛ لذا، از دیدگاه پژوهش حاضر، آلودگی، سیل خیزی و عوامل طبیعی و محیط زیست کارون، در شرایط کنونی، عاملی مثبت در فرآیند تبدیل رود کارون به مثابه برند کلانشهر اهواز محسوب نمی‌گردد.

زیرساخت‌های شهری نیز در کلانشهر اهواز، متغیر زمینه‌ای دیگری است که بر راهبردها و راهکارها اثرگذار هستند. در این زمینه نیز، بر مبنای یافته‌های تحقیق، زیرساخت‌های شهری در کلانشهر اهواز نامطلوب ارزیابی گردید. موضوعی که در پژوهش‌های محمدی ده چشمه و همکاران (۱۳۹۸) و صفایی پور و همکاران (۱۳۹۶)، سجادیان (۱۳۹۵) مورد واکاوی و تاکید قرار گرفته است. لذا از دیدگاه پژوهش، زیرساخت شهری به عنوان شرایط زمینه‌ای، عاملی مطلوب در راستای طرح رود کارون به مثابه برند کلانشهر اهواز محسوب نمی‌گردد. بنابراین، پیشنهاد می‌گردد، کیفیت زیرساخت‌های کلانشهر اهواز ارتقاء یابد.

ظرفیت نهادی، دیگر عامل زمینه‌ای است که مورد توجه طرح‌ها تاکنون بوده است. از دیدگاه طرح‌ها، این عامل نیز، عاملی مطلوب در راستای تبدیل رود کارون به مثابه برند کلانشهر اهواز محسوب می‌گردد؛ هر چند که نیاز است که پژوهشی به طور ویژه به این مسئله بپردازد.

آخرین عاملی که بر مبنای یافته‌های تحقیق به عنوان شرایط زمینه‌ای موثر بر راهبردها و راهکارها به هدف ارائه رود کارون به مثابه برند کلانشهر اهواز مورد نظر بوده است، وضعیت مولفه‌های برند در مقیاس کلانشهر اهواز است. در این زمینه نیز، با توجه به تاریخچه شهر اهواز؛ و نتایج رساله دکتری سجادیان (۱۴۰۰)، مولفه هویت منحصر بفرد و بیادماندنی را نمی‌توان نامطلوب ارزیابی نمود. اما تصویر کلانشهر اهواز مطلوب ارزیابی نمی‌گردد و کشش احساسی سفر به این کلانشهر در مقایسه با شهرت آن نامطلوب ارزیابی گردید؛ مشخص شد که کلانشهر اهواز نتوانسته است از توانایی‌های شبکه‌های اجتماعی الکترونیکی به صورت بهینه استفاده نماید، لذا پژوهش اعتقاد دارد که این عامل نیز، با توجه به شرایط کنونی کلانشهر اهواز، عاملی مثبت در طرح رود کارون به مثابه برند کلانشهر اهواز محسوب نمی‌گردد.

▪ چه شرایط علی، طرح رود کارون به مثابه برند کلانشهر اهواز را توجیه می‌نماید؟

در روش گراند تئوری، شرایط علی، مقوله‌هایی را که مربوط به شرایط ایجاد مقوله محوری می‌شوند، مشخص می‌نماید. همچنین ملاحظه می‌گردد، که بر مبنای یافته‌های تحقیق، شرایط علی و به عبارتی، عواملی که می‌توانند موجب گردند که رود کارون به مثابه برند کلانشهر اهواز مطرح گردند، عبارتند از: ارائه و تقویت هویتی منحصر بفرد و جاذب برای رودخانه کارون؛ ارائه تصویری مثبت

از رودخانه کارون؛ مدیریت شهرت رودخانه کارون (شهرت مثبت)؛ افزایش کشتش احساسی بازدید از رودخانه کارون؛ بهره گیری بهینه از قابلیت‌های شبکه‌های اجتماعی؛ نمادآفرینی از رود کارون؛ ارتقاء اهمیت کارون. به عبارت دیگر، راهبردها و راهکارها باید به گونه ای طراحی، انجام و انسجام یابد، که در نهایت در کلانشهر اهواز این شرایط حاکم گردد.

شکل ۸- شرایط عالی و نسبت آن با راهبردها و راهکارها، شرایط زمینه ای و شرایط مداخله گر (منبع: نگارندگان)

▪ چه پیامدهایی در اثر طرح رود کارون به مثابه برند کلانشهر اهواز مترتب است؟
بر مبنای یافته‌های تحقیق، رود کارون به طور بالقوه می تواند به عنوان برند کلانشهر اهواز محسوب گردد؛ که از نظرگاه طرح های انجام یافته، پیامد این موضوع برای کلانشهر اهواز می تواند شامل: تبدیل شدن این کلانشهر به یک مقصد بالقوه، دستیابی به درآمدهای پایدار، کمک به افزایش رقابت با سایر کلانشهرهای رودکناری و در نهایت کمک به دستیابی به توسعه پایدار برای این کلانشهر باشد.

▪ چه راهبردها و راهکارهایی به هدف طرح رود کارون به مثابه برند مؤثر کلانشهر اهواز، به گونه ای که باعث تصویرسازی و شهرت مثبت این کلانشهر گردد، لازم می باشد؟
در این راستا، بر مبنای یافته های تحقیق، مبتنی بر حصول شرایط عالی؛ و متاثر از شرایط زمینه ای و مداخله گر مطروحه، بر ۴ دسته از راهبردها و راهکارها در طرح های انجام یافته در ارتباط با رود کارون تاکید شده است:

۱) اقدامات لازم و فوری: توجه به سه عامل آلودگی رودخانه کارون، سیل خیزی این رودخانه و عوامل طبیعی و محیط زیست آن در اولویت اقدامات لازم فوری قرار گرفته اند. پژوهش، ضمن تائید این موارد، پیشنهادهای زیر را طرح می‌نماید:

- تنظیم پایدار دبی آب رود کارون، به صورتی که بتوان در چهارچوب آن برنامه‌ریزی پایدار نمود؛ از دیدگاه تحقیق حاضر، مهمترین و ضروری ترین عامل در شرایط کنونی است. این اثر در این زمینه نیز معتقد است که سه گانه حکمروایی شهری، نهاد دولت و نهادهای نفتی بسیار تاثیرگذار هستند.

- لایروبی رودخانه کارون

- بهره گیری از دو گانه تنبیه و تشویق صنایع آلاینده رود کارون

- همه صنایعی که فاضلاب آنها به رود کارون سرازیر می گردد به دستگاه های تصفیه فاضلاب تجهیز گردد.

۲) دسته دوم را می‌توان در دسته اقدامات شهرسازی و معماری جای داد؛ که به تبعیت از ماهیت رشته شهرسازی و معماری، شامل جداره ها و سواحل این رود و فضاهای در ارتباط بوده است. در این راستا، پژوهش متأثر از نظریه زمینه گرایی، نظریه معیارهای شهر با کیفیت کوین لینچ، نظریه شهر با کیفیت بنتلی و نظریه شبکه‌ای از معانی نمادین، نظریه کوین لینچ در ارتباط با شهر دلپسند و مردم پسند، پیشنهادات زیر را در این زمینه ارائه می‌دهد.

- پژوهش، متأثر از نظریه زمینه گرایی بر این اعتقاد است که طراحی و برنامه‌ریزی سواحل رود کارون و جداره آن می باید با توجه به بعد زمان و زمینه کلانشهر اهواز و در پیوستگی با شهر انجام پذیرد. در این ارتباط پیشنهاد می گردد که با حفظ پیوستگی فرهنگی، اجتماعی و کالبدی با کلانشهر اهواز، به صورتی متناسب با آن، سواحل رود کارون و جداره هایش به جلوه‌گری از تکنوشهر هوشمند اهواز تبدیل گردد، به عبارت دیگر، کناره ها و جداره این رود نقطه گره گاهی از تکنوشهر هوشمند با رود کارون تبدیل خواهد گردید و نمادآفرینی در این چهارچوب انجام خواهد پذیرفت.

- پژوهش، متأثر از نظریه شهر با کیفیت کوین لینچ و نظریه شهر با کیفیت بنتلی، شاخص‌هایی شامل زندگی، معنا، تناسب، دسترسی، نظارت و اختیار، عدالت، کارآیی، تنوع، انعطاف پذیری، تناسب بصری، غنای احساسی و رنگ تعلق را به عنوان شاخص طراحی و سنجش کیفیت طراحی جداره و سواحل رود کارون پیشنهاد می‌نماید.

- بر مبنای نظریه کوین لینچ، شهر دلپسند و مردم پسند، شهری است که به ذهن سپرده شود و سبب شادی خاطر شود. از این دیدگاه، عاملی در تفسیر آن، شهر دلپسند را شهری دانسته است که با خواستنی‌ها و دوست داشتنی‌های یک جامعه مرتبط است و شهر مردم پسند، شهری است

با ظرفیت جهانی که صن بر خورداری از هویت غالب و برجسته به نام یک «شهر متفاوت با همه شهرهای جهان» می‌باشد. پژوهش پیشنهاد می‌نماید که طراحی جداره‌ها و سواحل رودخانه‌های کارون باترکیبی خلاقانه از شهر دلپسند و مردم پسند انجام پذیرد.

۳) اقدامات اجتماعی و فرهنگی: از آن جمله و از مهمترین این اقدامات، ارتقاء جایگاه و اهمیت رود کارون در نزد شهروندان در سطح کلان شهر اهواز و در سطح ملی است. در این راستا، مقاله، پیشنهادهای زیر را که ریشه‌ای و بلند مدت محسوب می‌گردند، را ارائه می‌دهد:

- تنظیم روابط انسان، محیط، تکنولوژی و مدیریت و دستیابی به هماهنگی شهر و فناوری که در سایه نهادینه نمودن تفکر در چهارچوب نظریه دازاین و دوری از نظریه دوگانه انگاری از ریشه‌ای‌ترین پیشنهادهای پژوهش است.

- پژوهش ترکیبی از کارآفرینی سبز و کارآفرینی اجتماعی و در این چهارچوب بسط بهره‌گیری از تکنولوژی‌های سبز و تکنولوژی‌های فرهنگی و خلاق را پیشنهاد می‌دهد. بدیهی است که پیروی از این ترکیب، ضایعات و فاضلاب وارد شده به رود کارون نسبت به استفاده از تکنولوژی‌های آلاینده کنونی کمتر می‌گردد.

- در ارتباط با صنایع آلاینده کنونی رود کارون، پژوهش بر پیروی از نظریه نئوآکولوژیک تاکید دارد.

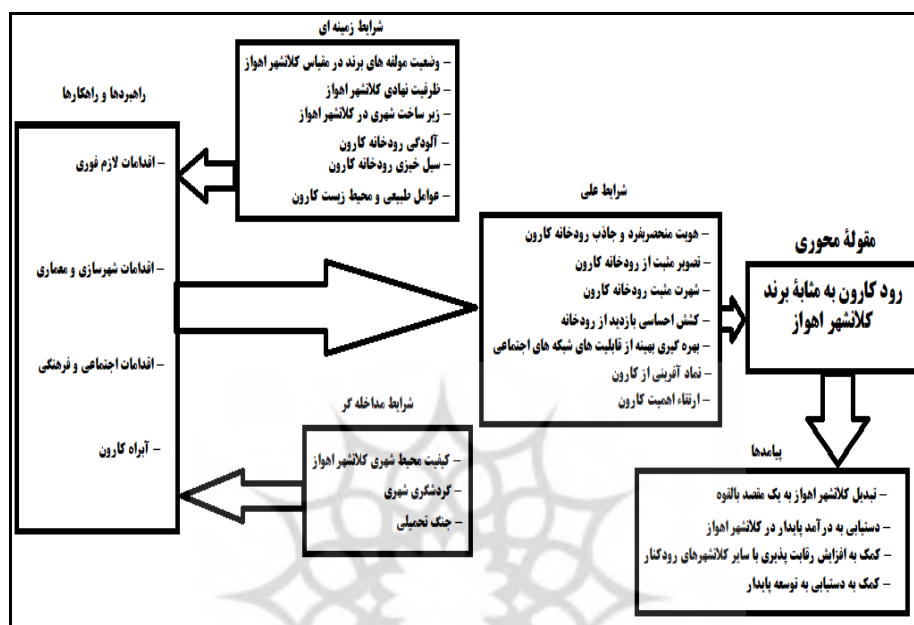
اقدامات مربوط به رود کارون، از جمله اقدامات دیگری که در طرح‌ها بر آن تاکید شده است، تبدیل کارون به آبراه می‌باشد. فلسفه این راهبرد از آن جا زایش یافته است، که با پیدایش راه آهن و راه‌های شوسه، از اهمیت رود کارون کاسته شده است. در این فرآیند، آرام آرام از کارکردهای آن کاسته شده، و با کاهش کارکرد، حساسیت به وضعیت آن کاهش یافته است. لذا در بعضی از طرح‌ها، با تبدیل این رودخانه به آبراهه‌ای که با آبهای آزاد در ارتباط است به هدف اضافه نمودن کارکرد حمل و نقل به آن تاکید نموده‌اند و در این زمینه، پیشنهاد احداث بندرگاهی در رود کارون ارائه گردیده است.

اما از دیدگاه این پژوهش، با توجه به ورودی اندک و به ویژه ناپایدار آب به این رود که در اثر خشکسالی، افزایش جمعیت حوضه رود و نیز سیاستگذاری‌های آشوبناک شامل انتقال آب، سدسازی‌های گسترده و عدم تبعیت فعالیت‌های انسانی در چهارچوب طرح‌های آمایش سرزمین و به تبع آن عدم تعادل فضایی کشور و غیره، اتفاق افتاده است، آبراهه شدن رود کارون با یک علامت سؤال بزرگ مواجه است. به‌ویژه آن که رابطه دولت، نهادهای نفتی و حکمروایی شهری در کلانشهر اهواز در یک موازنه مثبت به سمت کلانشهر اهواز نبوده و نیست. لذا در نهایت، پژوهش در تکمیل پیشنهادهایی پیشین، پیشنهادهای زیر را نیز ارائه می‌دهد:

۱) تنظیم پایدار دبی ورودی به رود کارون؛ به گونه ای که بتوان مبتنی بر آن برنامه‌ریزی پایدار نمود.

۲) با توجه به وضعیت کنونی، رساله مناسب ترین کارکرد این رودخانه را گردشگری پیشنهاد می نماید. در این راستا، می‌توان در سراسر سال، متناسب با سطح آب، با خلاقیت از آن استفاده بهینه با کمترین اثرات زیست محیطی نمود.

در این راستا، نتایج حاصل از کدبندی محوری در شکل شماره ۹ ارائه شده است:

شکل ۹- نتایج حاصل از انجام نظریه زمینه ای

نتیجه گیری

بر مبنای نتایج تحقیق، در چارچوب یک نگرش سیستمی، شرایط زمینه‌ای و شرایط مداخله‌گر؛ که قادر به تبیین شرایط موجود بوده؛ و لذا می‌باید در برنامه‌ریزی رود کارون به مثابه برند کلانشهر اهواز مورد نظر قرار گیرد، شامل وضعیت مولفه های برند در مقیاس کلانشهر اهواز، ظرفیت نهادی کلانشهر اهواز؛ زیرساخت های شهری در کلانشهر اهواز، آلودگی رودخانه کارون، سیل خیزی رودخانه کارون و عوامل طبیعی و محیط زیست رود کارون به عنوان شرایط زمینه‌ای؛ و کیفیت محیط شهری کلانشهر اهواز، گردشگری شهری و جنگل تخیلی به عنوان شرایط مداخله‌گر می‌باشد؛ که بر مبنای یافته‌های

تحقیق که با پیروی از روش کیفی تحلیل محتوا انجام یافت، در مجموع از شرایط مناسبی برخوردار نیستند.

همچنین بر مبنای دیگر نتایج تحقیق، دستیابی به هویت منحصر بفرد و جاذب رودخانه کارون، تصویر مثبت از رودخانه کارون، شهرت مثبت رودخانه کارون، کشش احساسی بازدید از رودخانه، بهره گیری بهینه از قابلیت های شبکه های اجتماعی، نمادآفرینی از کارون و ارتقاء اهمیت رود کارون؛ شرایط علی برای طرح رود کارون به مثابه برند موثر کلانشهر اهواز می باشد، که جهت دستیابی به این شرایط علی و در نهایت دستیابی به هدف نهایی پژوهش، راهبردها و راهکارهایی ۴ گانه شامل اقدامات لازم و فوری، اقدامات شهرسازی و معماری، اقدامات اجتماعی و فرهنگی و اقدامات مختص آبراه کارون که در واقع در راستای حل شرایط نامناسب مولفه های زمینه ای و مداخله گر می باشند، لازم می باشد.

بر مبنای نتایج دیگر تحقیق، طرح رود کارون به مثابه برند کلانشهر اهواز- البته با رعایت شروط برشمرده- پیامدهای تبدیل کلانشهر اهواز به یک مقصد بالقوه، دستیابی به درآمد پایدار، کمک به افزایش رقابت پذیری با سایر کلانشهرهای رودکناری و در مجموع، در راستای دستیابی به توسعه پایدار برای این کلانشهر قابل تصور می باشد.

منابع

- اتو، بتسی؛ کورمیک، کاتلین مک؛ لکیس، مایکل (۱۳۹۵). *طراحی اکولوژیک رودکنارها؛ احیای رودخانه‌ها، مرتبط کردن جوامع با هم، ترجمه امین سازنگ، بهنام اندیک و مجتبی اردستانی، تهران: انتشارات خانیران.*
- امانیپور، سعید و داری پور، نادیا (۱۳۹۶). *تحلیلی بر بحران زیست محیطی و توزیع مکانی فضای سبز شهر اهواز، فصلنامه مطالعات علوم محیط زیست، ۴(۲): ص ۵۹۸-۵۲۶.*
- امانیپور، سعید؛ دامن باغ، صفیه و علیزاده، هادی (۱۳۹۹). *تحلیل عوامل موثر در شکل گیری تصویر شهر در راستای برندسازی موثر شهری (مطالعه موردی: کلانشهر اهواز)، مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۳۵(۱۰): ص ۶۷-۸۶.*
- امیری نژاد، حسین و غزلاوی، علی (۱۳۹۱). *بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی و عوامل موثر بر آن در شهر اهواز، فصلنامه دانش انتظامی خوزستان، ۲(۱): ص ۹۱-۷۷.*
- انصاری، مرجان، چرم، مصطفی؛ شفاعی بجستان، محمود و محمودی کردستانی، سهام‌الدین (۱۳۸۵). *بررسی وضعیت آلودگی رسوبات رودخانه کارون بزرگ با عناصر سنگین آلاینده، حد فاصل بند قیر تا جنوب اهواز (ام الطیر)، هفتمین سمینار بین المللی مهندسی رودخانه.*
- انهاالت، سایمون (۱۳۹۰). *هویت رقابتی مدیریت نوین برند برای ملل، شهرها و مناطق، ترجمه مصطفی اکبری مطلق شاکری روش و محمد صالح شریفی، تهران: انتشارات طحان / هله.*

- آروین، محمود؛ فرهادی خواه، حسین؛ پوراحمد، احمد و منیری، الیاس (۱۳۹۷). ارزیابی شاخص‌های زیست‌پذیری شهری بر اساس ادراک ساکنان (نمونه موردی: شهر اهواز)، *فصلنامه دانش شهرسازی*، ۲(۲): ص ۱۷-۱.
- باباپورمفرد، احمد؛ رستمی، صغری؛ اعلائی‌زاد، محمد؛ فروزانفر، مریم؛ خاکسار، الهام و رضانی، زهرا (۱۳۹۲). تعیین مقدار برخی از فلزات سنگین در آب رودخانه‌های کارون و دز، *دو ماهنامه علمی-پژوهشی جنتاشاپیر*، ویژه نامه سال ۱۳۹۲، ص ۸۷-۱۰۰.
- باروتکوب، علی و جعفرزاده حقیقی، نعمت اله (۱۳۸۷). *بررسی منابع آلاینده و پهنه بندی کیفیت آب رودخانه کارون*، دومین کنفرانس ملی سد و نیروگاه برقابی.
- باقفی زاده، محمد؛ سلیمانی مقدم، پرویز و طاهری‌فر، راضیه (۱۳۹۵). *سطح بندی عوامل موثر بر توسعه گردشگری شهر اهواز، فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری*، ۲۰(۵): ص ۳۷-۵۸.
- بهمنی، سجاد و ملتفت، حسین (۱۳۹۹). *اهواز؛ روایت پیدایش حاشیه‌ها بر پیکر یک کلانشهر*، یک مطالعه داده بنیاد، *فصلنامه علمی-جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۳(۲): ص ۸۶-۱۱۵.
- پرچکانی، پروانه (۱۳۹۵). *تاثیر مولفه‌های فرهنگی در معماری برند شهرها با رویکرد گردشگری مطالعه موردی: لیون فرانسه، فصلنامه هنر و تمدن شرق*، ۱۲(۴): ص ۴۱-۵۰.
- پرویزیان، علیرضا و احمدی، هاجر (۱۳۹۸). *سنجش کارآیی و رتبه بندی مناطق اهواز در بخش زیرساخت‌های گردشگری با استفاده از مدل ارزیابی چندمعیاری و کوکرجینگ*، اولین همایش کنگره ملی پژوهش، کارآفرینی و توسعه ملی با رویکرد حمایت از تولید ملی.
- پوراحمد، احمد؛ حبیبیان، بهار و احمدنیا، محمدرضا (۱۳۹۵). *تحلیلی بر فضای کالبدی شهر اهواز، فصلنامه باغ نظر*، ۳۹(۱۳): ص ۲۵-۳۸.
- پوراحمد، احمد؛ زیاری، کرامت‌اله؛ زنگنه شهرکی، سعید و آروین، محمود (۱۳۹۹). *شناسایی عوامل و موثر بر پراکنده رویی شهری (مطالعه موردی: شهر اهواز)*، ۶۱(۱۸): ص ۵۹-۹۰.
- تیشه‌زن، پروانه و گلابی، منا (۱۳۹۴). *داده کاوی رودخانه کارون جهت بررسی تغییرات دبی و شوری آب اهواز*، کنگره ملی آبیاری و زهکشی ایران.
- جباری، ایرج و عبدلی، شکوفه (۱۳۹۸). *بهره‌برداری اقتصادی و گردشگری از رودخانه‌های استان کرمانشاه و تاثیر آن در ویژگی‌های زیبایی‌شناختی، مجله آمایش جغرافیایی فضا*، ۳۲(۹): ص ۷۱-۸۸.
- جدیدیان، رضا؛ حق طلب، سارا و اسماعیلی، نرگس (۱۳۹۲). *بررسی اثر پدیده زیرگرد بر خواص فیزیکی و شیمیایی آب رودخانه کارون و آب خنک کن نیروگاه رامین*، بیست و هشتمین کنفرانس بین‌المللی برق جعفری، عباس (۱۳۷۶). *گیتاشناسی ایران (جلد دوم: روده‌ها و رودنامه ایران)*، تهران: سازمان جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی.
- جهانبخش گنجه، مهدی؛ بهروزی‌راد، بهروز، قنبری، لیلا و خیرالهی، خجسته (۱۳۹۰). *پایش پرندگان رودخانه کارون در محدوده شهر اهواز (آذر ۱۳۸۸ لغایت خرداد ۱۳۸۹)*، *فصلنامه دانش زیستی ایران*، ۱۰(۶): بهار ۱۳۹۰، ص ۲۱-۳۰.

حسینی، سیده سمیه؛ نادرخانی، زلیخا و یزدان بخش، بنت‌الهدی (۱۳۹۶). ارزیابی پایداری زیست محیطی شهر اهواز با تاکید بر آلودگی هوا (بااستفاده از روش FPPSI)، *فصلنامه محیط زیست طبیعی*، ۲(۷۰): ص ۳۰۹-۳۱۷.

خدابخش‌نژاد، آذر؛ پورکرمانی، محسن؛ آرین، مهران؛ متکان، علی اکبر و چرچی، عباس (۱۳۹۴). زمین ساخت فعال حوضه رودخانه کارون بزرگ، *فصلنامه علوم زمین*، ۹۵(۲۴): ص ۱۳-۲۸.

دینی، کیت (۱۳۹۱). *برندسازی شهری*، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران. راست‌منش، فاطمه؛ زراسوندی، علیرضا و مسلم، فاطمه (۱۳۹۴). ارزیابی آلودگی فلزات سنگین در رسوبات سطحی رودخانه کارون در محدوده شهر اهواز، *مجله زمین شناسی کاربردی پیشرفته*، شماره ۱۷: ص ۲۲-۱۱.

رجبی، آرزیتا و پازرلو، محبوبه (۱۳۹۳). بررسی وضعیت گردشگری جنگ در ایران و ارائه استراتژی برای توسعه آن، *فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری*، ۱۱(۳): ص ۱۷-۴۸.

رشیدی، حسن و رحمانی، زین العابدین (۱۳۹۲). برند و تاثیر آن بر وفاداری مشتری، *مجله اقتصادی*، شماره‌های ۹ و ۱۰: ص ۶۵-۸۰.

روستا، احمد؛ قره چه، منیژه؛ حمیدی‌زاده، محمدرضا و محمدی‌فر، یوسف (۱۳۹۵). مدلی برای برندسازی شهری ایران بر اساس نظریه داده بنیاد، *فصلنامه مدیریت برند*، ۵(۳): ص ۴۱-۶۸.

رهنما، محمد رحیم؛ قنبری، محمد؛ محمدی قمیدی، سمیه و حسینی، سید مصطفی (۱۳۹۸). ارزیابی و سنجش زیست‌پذیری شهری در کلان شهر اهواز، *فصلنامه شهر پایدار*، ۲(۲): ص ۱۷-۱.

رنجبر، محسن (۱۳۸۵). مدیریت موارث طبیعی و مخاطرات محیطی حوضه های رودخانه ای به منظور تقویت پتانسیل توریستی و اکوتوریستی آن (مطالعه موردی: حوضه رودخانه عباس آباد همدان)، *فصلنامه جغرافیایی سرزمین*، ۱۰(۳): ص ۷۹-۹۰.

زندیه، مهدی؛ حیدرنتاج، وحید و نبی بخش، نیوشا (۱۳۹۶). ساماندهی منظر رودخانه با رویکرد گردشگری پایدار (نمونه موردی: رودخانه بابلرود)، اولین همایش بین المللی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پاک.

ساسان‌پور، فرزانه؛ موحد، علی و لطیفی، امید (۱۳۹۶). تحلیل قابلیت زیست‌پذیری در مناطق کلان شهر اهواز، *فصلنامه جغرافیای اجتماعی شهری*، ۱۰(۴): ص ۲۳-۴۴.

سالمی، مهدی؛ دشتی، سولماز و سیاحی، زهرا (۱۳۹۶). ارزیابی توان اکولوژیکی رودخانه کارون در محدوده شهر اهواز به منظور تعیین کاربری گردشگری به روش AHP، *فصلنامه علمی- پژوهشی اکویولوژی تالاب- دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز*، ۳۳(۹): ص ۱۰۳-۱۱۱.

سجادیان، مهیار (۱۴۰۰). تبیین الگوی برندآفرین از تکنوشهر هوشمند رودکناری در راستای انسان‌گرایی شهری (نمونه موردی: کلانشهر اهواز)، رساله دکتری، به راهنمایی دکتر محمد علی فیروزی، دانشگاه شهید

چمران اهواز.

سجادیان، ناهید و سعیدی، جعفر (۱۳۹۹). آسیب شناسی پایداری زیست محیطی با تاکید بر کلان شهر اهواز، *فصلنامه پایداری، توسعه و محیط زیست*، ۱(۱): ص ۵۳-۶۷.

- سجادیان، ناهید؛ نعمتی، مرتضی؛ دامن باغ، صفیه و شجاعیان، علی (۱۳۹۵). تحلیلی بر رشد سریع شهرنشینی و کیفیت زندگی در کلانشهر اهواز، *فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای*، ۱۸(۶): ص ۲۱۴-۱۸۷.
- سیف، عبدالله و نجمی، نجمه (۱۳۹۲). بارزسازی تغییرات پیچان رودهای کارون با استفاده از تصاویر چند زمانه IRS و Landsat، *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، ۳(۲۸): ص ۲۲۶-۲۱۱.
- شجاعی، مسلم؛ بیت‌اله‌پور، ایمان؛ تراب احمدی، مژگان و طالب بیدختی، مجید (۱۳۹۷). تبیین چارچوب مفهومی فعالیت‌های گردشگری در حاشیه رودخانه‌ها، یازدهمین سمینار بین‌المللی مهندسی رودخانه‌ها، دانشگاه شهید چمران اهواز، ۹ الی ۱۱ بهمن ۱۳۹۷.
- شرکت مهندسی مشاور عرصه (۱۳۹۰). طرح جامع کلانشهر اهواز.
- شریفی، حسین (۱۳۹۵). راهنمای طراحی شهری رودکنارها با تاکید بر الگوی فراغتی استفاده کنندگان؛ نمونه موردی: رودکنار زاینده‌رود حد فاصل گل جوئی و سی و سه پل، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی بهادر زمانی، دانشگاه هنر اصفهان.
- شکور، علی؛ عبدالله‌زاده فرد، علیرضا و محمدی، زهرا (۱۳۹۶). تاثیر منظر رودکنارهای شهری در توسعه پایدار (نمونه موردی: رودخانه سلطان آباد شیراز)، *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۳۱(۸): ص ۳۳۹-۳۲۱.
- شنبه‌پور، فرشته؛ ملکی، سعید و فیروزی، محمد علی (۱۳۹۸). سنجش احساس امنیت در بافت محلات شهری با استفاده از مدل گوپراس (مطالعه موردی: شهر اهواز)، *فصلنامه علمی مطالعات امنیت اجتماعی*، ۵۹(۱۰): ص ۱۳۰-۱۰۳.
- صالحی، رضا؛ رزار و احمدی، محسن (۱۳۹۴). بررسی توان خود پالایی رودخانه کارون (مطالعه موردی: بازه اهواز تا آبادان)، *فصلنامه علمی- تخصصی مهندسی آب*، ۲(۳): ص ۹۹-۱۱۰.
- صفایی پور، مسعود؛ ملکی، سعید؛ حاتمی‌نژاد، حسین و مدانلو جویباری، مسعود (۱۳۹۶). ارزیابی و سنجش مولفه‌های شکوفایی شهری در کلان شهر اهواز، *فصلنامه جغرافیا و پایداری محیط*، ۲۲(۷): ص ۴۷-۳۵.
- عباسی، فرید (۱۴۰۰). بحران ریزگردها و تاثیرات آن بر امنیت مناطق (مطالعه موردی: شهرستان اهواز)، *فصلنامه جغرافیا و روابط انسانی*، ۴(۳): ص ۱۷۴-۱۵۶.
- عبداللهی، محمد و باجلان، لیلا (۱۳۹۵). تحلیل حقوقی مواد قانونی آلودگی آب با مطالعه موردی رودخانه کارون و مسئولیت ملی و بین‌المللی ایران در قبال آن، *فصلنامه مطالعات حقوق انرژی*، شماره ۴: ص ۳۰۵-۳۲۲.
- عطار روشن، سارا (۱۳۹۳). بررسی پتانسیل‌های موثر اکولوژی رودخانه کارون در توسعه گردشگری پایدار شهر اهواز، اولین کنفرانس ملی جغرافیا، گردشگری، منابع طبیعی و توسعه پایدار.
- فیروزی، محمدعلی؛ پورا احمد، احمد و سجادیان، مهیار (۱۴۰۰). رتبه‌بندی و مقایسه نسبی مناطق کلان شهر اهواز از منظر شاخص‌های در دسترس رشد هوشمند شهری، *فصلنامه علمی- پژوهشی تحقیقات جغرافیایی*، جلد ۳۶، شماره ۴: ۳۹۰-۳۸۳.
- فیروزی، محمدعلی و گودرزی، مجید (۱۳۹۵). تبیین موانع توسعه گردشگری جنگ در استان خوزستان، *فصلنامه گردشگری و توسعه*، ۱(۵): ص ۲۵-۱.

- فیروزی، محمدعلی؛ محمدی ده چشمه، مصطفی و سعیدی، جعفر (۱۳۹۶). ارزیابی شاخص‌های پایداری زیست محیطی با تاکید بر آلودگی هوا و آلاینده‌های صنعتی، مطالعه موردی: کلان شهر اهواز، فصلنامه علمی- پژوهشی پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، ۱۵(۸): ص ۲۸-۱۳.
- قربان پور، مریم؛ مولوی، مهرناز و زالی، نادر (۱۳۹۸). ارزیابی ابعاد زیست محیطی موثر بر تحقق گردشگری پایدار (مطالعه موردی: رودخانه زرچوب شهر رشت)، فصلنامه علمی مطالعات مدیریت گردشگری، ۴۷(۱۴): ص ۲۲۳-۲۸۹.
- کرمانی، مجید؛ بهرامی اصل، فرشاد؛ آقایی، مینا؛ ارفعی‌نیا، حسین؛ کریم‌زاده، سیما و شاهسونی، عباس (۱۳۹۳). بررسی مقایسه‌ای شاخص کیفیت هوای (AQI) شش شهر صنعتی در ایران، مجله مطالعات علوم پزشکی، ۹(۲۵): ص ۸۱۹-۸۱۰.
- کریم‌زاده، شیدا؛ ضرغامی، اسماعیل و مصباح، فرشید (۱۳۹۶). فضاهای تفریحی در راستای جذب توریست و گردشگر (نمونه موردی: ساحل رودخانه شوشتر)، اولین همایش ملی خانه ایرانی.
- کریمی بشتی، ایوب و سالاری درگی، مرجان (۱۳۹۳). طبقه‌بندی کیفی آب رودخانه (مطالعه موردی: رودخانه‌های کارون، دز و کرخه)، فصلنامه محیط زیست و توسعه، ۱۰(۵): ص ۳۸-۲۹.
- کریمی، بهرام (۱۳۹۳). سنجش میزان رضایتمندی شهروندان از کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: مناطق ۲ و ۷ شهر اهواز)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، به راهنمایی سعید ملکی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- کریمی، عاطفه و زینل همدانی، امین (۱۳۹۷). برندسازی منظر پایدار شهری مطالعه موردی: محور زاینده‌رود شهر اصفهان، سومین کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و طراحی شهری.
- کریمیان سردشتی، نادر (۱۳۹۶). نقشه تاریخی رود کارون و اراضی و نواحی خوزستان، فصلنامه علمی فنی و هنری اثر، شماره ۷۷: ص ۸۳-۶۹.
- کشورپرست، سامان؛ پارسایی، جابر (۱۳۹۴). ساماندهی رودخانه‌های شهری با رویکرد توسعه پایدار محیطی (مطالعه موردی: شهر محمودآباد)، کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در علوم کشاورزی و محیط زیست، کوالا لامپور- مالزی، آذرماه ۱۳۹۴.
- کلاه کج، علی عسکر؛ پناهپور، ابراهیم و غلامی، علی (۱۳۹۶). ارزیابی تغییر کیفیت برخی از پارامترهای آب رودخانه کارون در یک بازه زمانی چهارساله، فصلنامه تخصصی علوم و مهندسی آب- دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز، ۱۶(۷): ص ۱۱۴-۹۹.
- کنارکوهی، الهه و صابری، حمید (۱۳۹۶). تعیین سطح توسعه در مناطق شهری اهواز با استفاده از مدل‌های تاپسیس و ANP، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، ۲۹(۹): ص ۱۶-۱.
- کیانی هرچگانی، محبوبه؛ کیانی هرچگانی، سجاد و صادقی، سید حمیدرضا (۱۳۹۵). تحلیل تغییرات زمانی و مکانی کیفیت آب در حوزه آبخیز کارون با استفاده از روش‌های آماری چند متغیره، فصلنامه علمی- پژوهشی مهندسی آبیاری و آب، ۲۳(۶): ص ۴۸-۳۴.

- لزگی، انسیه و صیامی، قدیر (۱۳۹۶). تبیین مولفه‌های برندینگ شهری با تاکید بر ابعاد اقتصادی آن (نمونه موردی: کلانشهر مشهد)، *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، ۳(۳۲): ص ۱۶۲-۱۵۲.
- ماجدی، حمید و لطفی، کوروش (۱۳۸۶). سکونتگاه‌های غیر رسمی شهری در کلان شهر اهواز، *نشریه هویت شهر*، ۸(۱): ص ۵۰-۳۹.
- مالکی، جلیل؛ عبداللہی، محمد و باجلان، لیلا (۱۳۹۵). تحلیل حقوقی مواد قانونی آلودگی آب با مطالعه موردی رودخانه کارون و مسئولیت ملی و بین المللی ایران در قبال آن، *فصلنامه مطالعات حقوق انرژی*، ۲(۲): ص ۳۰۵-۳۲۲.
- مثنوی، محمدرضا؛ تاسا، حمید؛ کافی، محسن و دیناروندی، مرتضی (۱۳۹۲). ارزیابی بصری منظر رود دره قشلاق به منظور توسعه گردشگری، *فصلنامه محیط شناسی*، ۱۱(۳۹): ص ۱۴۴-۱۳۳.
- محمدپور زرنندی، حسین؛ حسینی، علی و امینیان، ناصر (۱۳۹۵). عوامل موثر بر برند شهری و اولویت بندی آنها از دیدگاه گردشگران بین المللی (مطالعه موردی: برج میلاد تهران)، *فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری*، شماره ۱۴: ص ۱۳۸-۱۱۶.
- محمدنژاد، محمد و ملک حسینی، عباس (۱۳۹۹). امکان سنجی توانمندی های رودخانه کارون در ایجاد و گسترش مکان های اوقات فراغت و ورزش های آبی در شهر اهواز، *فصلنامه آمایش محیط*، شماره ۴۹: ص ۲۰۲-۱۸۱.
- محمدی ده چشمه، مصطفی؛ پرویزیان، علیرضا و علیزاده، مهدی (۱۳۹۶). استخراج و سنجش شاخص های شهر سالم در مناطق هشت گانه شهر اهواز، *نشریه پژوهش و برنامه ریزی شهری*، ۲۹(۸): ص ۱۷۸-۱۶۱.
- محمدی ده چشمه، مصطفی؛ حیدری نیا، سعید و شجاعیان، علی (۱۳۹۶). سنجش الگوی استقرار کاربری های حیاتی از منظر پدافند غیر عامل در کلان شهر اهواز، *فصلنامه پژوهش های جغرافیایی انسانی*، ۴(۴۹): ص ۷۵۳-۷۳۳.
- محمدی ده چشمه، مصطفی؛ سجادیان، ناهید؛ شجاعیان، علی و قیصری، نرگس (۱۳۹۷). بررسی تطبیقی جغرافیای فراغت در کلان شهر اهواز، *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۴۸(۱۸): ص ۲۳۹-۲۱۷.
- محمدی ده چشمه، مصطفی؛ علیزاده، هادی و عباسی گوجانی، داوود (۱۳۹۸). تحلیل فضایی شاخص های تبیین کننده تاب آوری در زیرساخت شربانی حمل و نقل (مطالعه موردی: کلان شهر اهواز)، *فصلنامه پژوهش های جغرافیایی برنامه ریزی شهری*، ۲(۷): ص ۳۹۱-۳۷۵.
- مدانلو جویباری، مسعود (۱۳۹۷). تبیین و ارزیابی مولفه های شکوفایی شهری در کلان شهر ایرانی-اسلامی اهواز، رساله دوره دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، به راهنمایی مسعود صفایی پور، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- مددی نیا، مژده؛ منوری، سید مسعود؛ کرباسی، عبدالرضا؛ نبوی، سید محمد باقر و رجبزاده، ابراهیم (۱۳۹۳). بررسی کیفی آب رودخانه کارون در بازه اهواز با استفاده از شاخص کیفی آب، *فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست*، ۱(۱۶): ص ۶۰-۴۹.

مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران (۱۳۹۱). مطالعات آمایش استان خوزستان: گزارش منابع طبیعی؛ بررسی‌های زیست محیطی استان (گزارش پشتیبان - جلد نهم)، انتشارات سازمان برنامه و بودجه استان خوزستان.

مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران (۱۳۹۱). مطالعات آمایش استان خوزستان؛ منابع آب استان خوزستان (گزارش پشتیبان - جلد هفتم)، انتشارات سازمان برنامه و بودجه استان خوزستان.

مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران (۱۳۹۳). مطالعات آمایش استان خوزستان؛ فصل پنجم: جمع بندی و نتیجه‌گیری از مطالعات وضع موجود (گزارش اصلی - جلد سوم)، انتشارات سازمان برنامه و بودجه استان خوزستان.

مطهریان، محسن؛ گلرخ، شمیم (۱۳۹۷). اصول طراحی پهنه های رودکناری با رویکرد گردشگری خلاق؛ نمونه موردی رودخانه بشار در یاسوج، کنفرانس ملی تحقیقات بنیادین در عمران، معماری و شهرسازی.

معاونت برنامه‌ریزی شهرداری اهواز (۱۳۹۵). آمارنامه شهر اهواز، انتشارات شهرداری اهواز.

معاونت برنامه‌ریزی شهرداری اهواز (۱۳۹۶). آمارنامه شهر اهواز، انتشارات شهرداری اهواز.

مقیمي نژاد، سمیه؛ ابراهیمی، کیومرث؛ کراچیان، رضا (۱۳۹۶). مطالعه تغییرات فصلی خودپالایی رودخانه کارون، ۴(۴۹): ص ۶۳۴-۶۲۱.

مکوند حسینی، سمیه و صناعی، امیر (۱۳۹۶). ایجاد پویایی در منظر رودکنار توسط پل های پیاده روی رودخانه ای (مورد شناسی: رودخانه کارون در شهر اهواز)، دومین کنفرانس بین المللی عمران، معماری و طراحی شهری.

ملکی، سعید؛ علیزاده، هادی و کاملی‌فر، محمدجواد (۱۳۹۹). تحلیلی بر الگوهای پایداری گردشگری شهری در شهر اهواز، فصلنامه علمی مطالعات مدیریت گردشگری، ۴۹(۱۵): ص ۲۰۲-۱۸۱.

منوریان، عباس و رحیمیان، اشرف (۱۳۹۵). برنندسازی شهری در ایران: کارکرد، تجارب و فرآیند، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.

موحد، علی و تقی‌زاده، ایوب (۱۳۸۸). بررسی جهت های توسعه مناطق حاشیه نشین شهر اهواز با استفاده از GIS و RS، فصلنامه پژوهش های جغرافیایی انسانی، شماره ۷۰: ص ۲۸-۱۵.

مولوی، مهرناز و طباطبائی ماسوله، الناز (۱۳۹۳). نقش پارک های خطی رودکناری شهری در توسعه گردشگری، اولین همایش ملی گردشگری، درآمد و فرصت.

یزدان پناه شاه آبادی، محمدرضا؛ سجاذزاده، حسن و رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۸). تبیین مدل مفهومی برنندسازی مکان: مروری بر ادبیات نظری، مجله باغ نظر، ۱۶(۷۱): ص ۳۴-۱۹.

Ashworth,G (2009). The instruments of place branding:how is it done?,European Spatial Research and Policy, 16 (1): pp. 9-22.

Baker,B (2007). Destination branding for small cities: the essential for successful place branding Portland, OR:Creative LeapBooks.

Fachrudin,H.T.,Lubis,M.D (2016). Planning for riverside area as water tourism destination to improve quality of life local residents, case study:Batuan-Sikambang River,Medan, Indonesia, Social and Behavioral Sciences,234: pp.434-441.

- Foldayo-Fernandez, J.A., Di-Clemete, E., Hernandez-Mogollon, L.M., Campon-Cerro, A.M (2019). Water tourism: a new strategy for the sustainable management of water-based ecosystems and landscapes in extremadura (Spain), *Land*, 8: pp.1-18.
- Funk, C (2010). A review of river tourism, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol.18, No.7: pp.929-932.
- Hadian, M.S.D., Suganda, B.R., Khadijah, U.L.S., Anwar, R.Kh (2021). River development as sustainable geo-tourism with a participatory stakeholder approach, *GeoJournal of Tourism and Geosites*, Vol.34, No.1: pp.155-163.
- Hospers, G.J (2003). Creative cities, branding places in the knowledge economy knowledge, *Journal of Technology & Polic*, 16 (3): pp. 143-162.
- Kavaratzis, M (2005). Place branding: a review of trends and conceptual models, *The Marketing Review*, 5(4): pp.329-342.
- Nasarudin, M.H.M., Bahar, A.M.A (2013). River tourism: a potential in Pergau River, Jeli Kelantan, *Journal of Tourism, Hospitality and Sports*, Vol.2013: pp. 1-17.
- Negentra, S.A., Sonoda, H (2013). Developing river tourism on the upper Mekong, challenges and opportunities, *European Journal of Business and Social Sciences*, Vol.1, No.10: pp. 36-51.
- Novaria, M., Atik, A (2018). Strategy of forming Banjarmasin city branding as clean and comfortable (Barasih Wan Nyaman) river city, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, Vol292: pp.28-35.
- Prideaux, B., Cooper, M (2009). *River Tourism*, CABI.
- Poria, Y., Airey, D., Butler, R (2001). Challenging the present approach to heritage tourism: is tourism to heritage places heritage tourism? *Tourism Review*, 56 (1/2): pp.51-53.
- Rice, G., Urban, M.A (2006). Where is river city, USA? measuring community attachment to the Mississippi and Missouri river, *Journal of Cultural Geography*, 24: pp.1035.
- Shetawy, A.A (2017). The Nile River: river tourism, Waterfront development and cultural ecosystems, *Journal of Urban Research*, Vol.24: pp.104-119.
- Tran, T.T., Naugen, P.H (2021). Need to build a river tourism information system for students in Ho Chi Minh City, *AIP Conference Proceedings*, Vol.2406, No.1: PP.1021.
- Vela, J.D.S.E (20013). Place branding: a conceptual and theoretical framework, *Journal of Boletin de la Asociacion de Geografos Espanoles*, 62: pp.467-471.
- World Tourism Organization (2016). *Mekong river-based tourism product development*, NNWTO, Madrid.